

Terorizam i radikalizacija kao novi jezik sukoba i polarizacije društva

Stipčić, Neven

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:911938>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

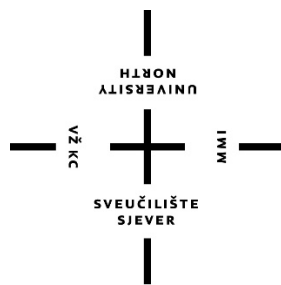
Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Diplomski rad br.

Terorizam i radikalizacija kao novi jezik sukoba i polarizacije društva

Neven Stipčić, 0447/336

Koprivnica, listopad 2023.

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

STUDIJ diplomski sveučilišni studij Novinarstvo

PRISTUPNIK Neven Stipčić

MATIČNI BROJ 0067512832

DATUM 1. 7. 2023.

KOLEGIJ Tehnološke inovacije i novinarstvo

NASLOV RADA Terorizam i radikalizacija kao novi jezik sukoba i polarizacije društva

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU Terrorism and radicalization as a new language of conflict and polarization of society

MENTOR dr. sc. Darijo Čerepinko

ZVANJE Izvanredni profesor

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. doc. dr. sc. Krešimir Lacković - predsjednik

2. izv. prof. dr. sc. Lidija Dujčić - članica

3. izv. prof. dr. sc. Darijo Čerepinko - mentor

4. doc. dr. sc. Ana Globočnik Žunac - zamjenska članica

5.

Zadatak diplomskog rada

BR: 78/KOMD/2023

OPIS

Razvojem suvremenih tehnologija, u medijima se događa hiperprodukcija sadržaja koji je vrlo teško kontrolirati i filtrirati, te imati pravi odmak istinitost informacije od laži. Terorizam kroz medije lako pronalazi nove regrute koji često zbog sociološke komponente traže utočište od svojih frustracija sistemom i sve većom klasnom razlikom. Rad će odgovoriti na pitanja koji je problem kod izvještavanja o terorističkim napadima, jesu li internetski mediji plodno tlo ekstremističkim organizacijama, hoće li rat na europskom tlu iznijedriti nove radikalne društvene pokrete, kako mediji razgraničavaju aktivizam i radikalizaciju te gdje je Hrvatska naspram Europe po pitanju prijetnje ekstremističkih skupina i trenda "amerikanizacije" društva.

U radu je potrebno:

1. Objasniti i definirati povezane teorijske pojmove i pretpostavke.
2. Dati pregled najvažnijih prijašnjih povezanih istraživanja.
3. Provesti kvalitativno istraživanje.
4. Obraditi rezultate i provesti diskusiju.
5. Izvesti zaključak vezan uz temu rada/istraživanja.

ZADATAK URUČEN

28. 9. 2023.

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Sveučilište Sjever

Odjel za Komunikologiju, medije i novinarstvo

Diplomski rad br.

Terorizam i radikalizacija kao novi jezik sukoba i polarizacije društva

Student

Neven Stipčić, 0447/336

Mentor

Izv. prof. dr. sc. Darijo Čerepinko

Koprivnica, listopad 2023.

Predgovor

Terorizam i radikalizacija su, uz ekstremizam, pojmovi koji oblikuju geopolitičku atmosferu u svijetu. Danas je više nego ikad prisutna nadnacionalna podjela društva. Svakodnevno čitanje i proučavanje vijesti dovelo me do znatiželje kako uopće funkcionira radikalizacija mladih te kako oni postaju ekstremni u svom odrastanju. Također, uz prisutnost tehnologije, koja je u svim porama ljudskog bića, čovjek je često navučen na sivu stranu interneta i društvenih mreža. Mladi su danas izloženi velikom pritisku i očekivanjima, možda ne toliko od strane obitelji, koliko od strane virtualnih platformi, koje im sude prema izgledu i sadržaju koji kreiraju. To često ostavlja psihofizički trag na mladoj osobi koja se povlači u sebe te lako odlazi u određene radikalne životne spektre kako bi opravdala svoju bit. Uz prisutnost interneta, terorističke grupe više nego ikad prije stvaraju nove centre i uporišta svojih pristaša. Može li doći do kulturološkog sukoba i stvaranja novih segregacijskih slojeva? Upravo me to potaknulo na razmišljanje i promišljanje kakav ćemo svijet oko sebe gledati u budućnosti.

Veliko hvala izv. prof. dr. sc. Dariju Čerepinku, koji je pristao biti mentor na ovoj temi, te mi pomogao svojim znanjem, savjetima i iskustvom kako bih što bolje koncipirao ovu široku i aktualnu temu u društvu. Zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima koji su mi pružali podršku u akademskom školovanju, te zahvaljujem sugovornicima koji su odvojili svoje vrijeme za intervju i dali jedan dodatan obol ovom diplomskom radu.

Sažetak

Fenomenu radikalizacije, terorizma i ekstremizma pristupio sam tako da sam suzio područje pregleda na Europu i regiju Zapadnog Balkana. U prvom dijelu rada, kroz teoretski okvir, trudio sam se dati relevantne informacije o trenutnoj situaciji rastućeg radikalizma i djelovanja terorističkih grupacija. Također, htio sam se prikazati regiju bivše Jugoslavije kroz prizmu radikalnih nacionalističkih narativa koji još uvijek ne nestaju. Orijentirao sam se na podatke iz stručnih izvora s ciljem što bližeg približavanja slike o polarizaciji društva. U istraživačkom dijelu rada koristio sam se kvalitativnim pristupom istraživanju, gdje sam metodom dubinskog intervjua, htio iz prve ruke čuti razmišljanje onih koji su direktno uključeni u politička zbivanja te imaju li rješenje, ili barem razmišljaju, o tome kako stvoriti bolje društvo koje nudi mogućnosti za sve. Uz metodu dubinskog intervjua, proveo sam anonimnu anketu na društvenim mrežama s ciljem dobivanja uvida u javno mišljenje o radikalizaciji i ekstremizmu.

Ključne riječi: radikalizacija, terorizam, ekstremizam, radikalna ljevica, radikalna desnica, govor mržnje

Summary

I approached the phenomenon of radicalization, terrorism and extremism in such a way that I narrowed the area of review to Europe and the region of the Western Balkans. In the first part of the work, through the theoretical part, I tried to provide relevant information about the current situation of growing radicalism and the activities of terrorist groups. Also, I tried to present the region of the former Yugoslavia through the prism of radical nationalist narratives that still do not disappear. I focused on data from scientific sources which main goal was approaching the picture of the polarization of society as closely as possible. In the research part of the work, I used a qualitative research approach, where, using the in-depth interview method, I wanted to hear first-hand thoughts of those who are directly involved in political events and whether they have a solution or at least think about how to create a better society, which offers opportunities for everyone. In addition to the in-depth interview method, I conducted an anonymous survey on social networks with the aim of gaining insight into public opinion on radicalization and extremism.

Keywords: radicalization, terrorism, extremism, radical left wing, radical right wing, hate speech

Popis kratica

SAD – Sjedinjene Američke Države

SOA – Sigurnosno obavještajna agencija

RH – Republika Hrvatska

RAN - Radicalization awareness network

HDZ – Hrvatska demokratska zajednica

NDH – Nezavisna Država Hrvatska

CDU – Christlich Demokratische Union

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

RWE – Right wing extremism

VRWE – Violent right wing extremism

LWE – Left wing extremism

VLWE – Violent left wing extremism

BiH – Bosna i Hercegovina

EU – Europska Unija

HNS – Hrvatska narodna stranka

HSS – Hrvatska seljačka stranka

IDS – Istarski demokratski sabor

AfD – Alternative für Deutschland

SPD - Sozialdemokratische Partei Deutschlands

DDR – Deutsche Demokratische Republik

LGBTQ – Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer

BDP – Bruto domaći proizvod

SPSS - Statistical package for the social sciences

Sadržaj

1. UVOD	1
2. TERORIZAM	2
2.1 MASOVNI MEDIJI I TERORIZAM	3
2.2 MOĆ I TERORIZAM	7
3. RADIKALIZACIJA	9
3.1 RADIKALNA DESNICA	16
3.1.1 Radikalna desnica i ekstremizam u regiji (Zapadni Balkan).....	18
3.2 RADIKALNA LJEVICA	19
3.2.1 Radikalna ljevica u Hrvatskoj i regiji	23
3.3 ON LINE RADIKALIZACIJA	25
3.3.1 On line radikalizacija na Zapadnom Balkanu.....	26
4. KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE	28
4.1 INTERVJU	29
4.2 OSVRT NA INTERVJU	42
4.3 ANKETNO ISTRAŽIVANJE	43
4.4 ZAKLJUČAK ANKETNOG ISTRAŽIVANJA	63
5. ZAKLJUČAK	64
6. LITERATURA	65
7. POPIS SLIKA I TABLICA	68

1. Uvod

Terorizam je čin koji nasiljem i zastrašivanjem pokušava ostvariti određene ciljeve koji imaju nacionalnu, vjersku ili političku simboliku. Terorizam kao pojam počinje se koristiti početkom 21. stoljeća, pogotovo nakon napada na World Trade Center u New Yorku, 11. rujna 2001. godine. Sigurnost u svijetu glavna je zadaća velikih sila koje pokušavaju stvoriti dominaciju u geopolitičkom smislu. Terorističke organizacije destabiliziraju povjerenje građana u državni aparat, te utječu na održavanje političkih, sportskih, gospodarskih i kulturnih događanja pritom stvarajući atmosferu straha.

Također, dolaskom suvremene tehnologije, u medijima se događa hiperprodukcija sadržaja koji je vrlo teško kontrolirati i filtrirati te imati pravi odmak od lažnih informacija. Terorizam kroz medije lako pronalazi nove regrute koji često zbog sociološke komponente traže utočište od svojih frustracija sistemom i sve većom klasnom razlikom. Mediji su dužni, kao gatekeeperi informacija, pronaći način kako kroz obrazovnu i manje senzacionalističku sliku izvještavati o terorizmu.

Teorijskim presjekom terorizma i radikalizacije, pokušat ću odgovoriti na pitanja koji je problem kod izvještavanja terorističkih napada, jesu li internetski mediji ti koji daju plodno tlo ekstremističkim organizacijama, hoće li rat na europskom tlu iznjediti nove radikalne društvene pokrete koji će kao posljedicu imati sudjelovanje u novom europskom poretku, te općenito, kako mediji stvaraju granicu između aktivizma i radikalizacije, te gdje je Hrvatska naspram Europe po pitanju prijetnje ekstremističkih skupina i trenda „amerikanizacije“ društva.

Uz teorijski pristup, provest ću kvalitativno istraživanje - metodu dubinskog – strukturiranog intervjua. Kao sudionike intervjua planiram imati osobe koje su pripadnici desnog i lijevog političkog spektra, te neutralnog stručnjaka koji će dati objektivno razmišljanje i ekspertizu o toj temi. Cilj istraživanja je dobiti uvid u razmišljanje desnog i lijevog političkog spektra te zajedno s odgovorom stručnjaka, uočiti razlike u promišljanju te dati zaključak - koliko političari utječu na oblikovanje javnog mnijenja u društvu.

2. Terorizam

„Terorizam je prema svojoj definiciji primjena oružja i drugoga nasilja, najčešće protiv nedužnih osoba, radi ostvarenja političkog ili nekoga drugog cilja. Obilježava ga sustavnost u uporabi nasilja (ili prijetnji nasiljem), pretežno politička motivacija (borba za društvene promjene, politički utjecaj ili vlast), promišljen izbor izravnih žrtava te onih neizravnih (širenjem straha), kršenje ljudskih prava i dr. Određuje se i kao oblik političkog nasilja, metoda vojno-političke borbe i dr.“¹. Riječ dolazi od latinskog glagola *terrere* što znači plašiti.

Često možemo vidjeti da je riječ terorizam dobila svoju važnost nakon napada na blizance u New Yorku, 11. rujna 2001. godine, no povijest terorističkih napada seže znatno ranije, čak u 6. godinu nakon Krista, gdje su Zeloti, židovski nacionalisti, suprotstavljali se rimskoj vlasti. Sama riječ prvi put je upotrijebljena u Francuskoj revoluciji pod sintagmom *terorističke strahote vlasti*. „Terorizam s napadom na Sjedinjene Američke Države poprima šire razmjere i nesagledive posljedice za informacijsko društvo u kojemu živimo. Amerika tim činom poziva na globalnu borbu protiv terorizma. (...) Terorizam svoju masovnost dobiva u 20 stoljeću, dok se „globalni terorizam“, sveprisutan u sadašnjemu vremenu pojavljuje u 21 stoljeću. Danas gotovo da nema medija koji svakodnevno ne donosi prikaz terorističkih događanja u svijetu, štoviše čak pojedini Internet portali posjeduju rubrike pod nazivom terorizam“ (Marić, 2012: 89-91)

U filozofskom smislu, terorizam je kroz povijest prelazio, prema Marxu, iz *oružja kritike u kritiku oružjem*. Igor Primorac iz Centra za primijenjenu filozofiju i javnu etiku Sveučilišta u Melbourneu navodi kako su napadi 11. rujna „terorizam novoga tipa. (...) Mnogi su te napade opisivali kao “najveće terorističko zlodjelo u povijesti”. Onima koji terorizam shvaćaju kao praksu nedržavnih čimbenika to se činilo očitim; niti jedan prethodni pojedinačni teroristički čin počinjen od strane neke pobunjeničke skupine nije imao ni približan broj žrtava. Oni, pak, koji su kadri prepoznati terorizam u masakru civila počinjenom od strane državnih čimbenika, nisu tako govorili. Jer oni znadu da državni terorizam lako, zapravo u pravilu, poprima velike razmjere, i mogu navesti primjere u kojima je broj žrtava bio sličan, ako ne i veći“ (Primorac, 2007: 12).

¹ (“terorizam | Hrvatska enciklopedija,” n.d., 10.10.2023., 11:25)

2.1 Masovni mediji i terorizam

“U današnjem tehnološki naprednom društvu masovni su mediji postali glavna informativna sredstva i izvori raznolikih zabavnih sadržaja koji su ponajviše usmjereni na privlačenje što većega broja korisnika. Uz informiranje i zabavu masovni mediji posreduju i edukativne sadržaje, ali većini medijskih formata oni nisu prioritet, nego ih se prepušta uže specijaliziranim medijskim programima kao svojevrsnim medijskim nišama. Obavijesti o događanjima na svim paralelama i meridijanima diljem zemaljske kugle prenose se velikom brzinom, a često i u senzacionalističkoj maniri, s pomoću radija, televizije i gotovo posvudašnjega interneta te tiskovina. Upravo brzina protoka informacija dovodi u pitanje vjerodostojnost posredovanih sadržaja, njihovu provjerenost i točnost, za što je potrebno određeno vrijeme, a ono novinarima više nije na raspolaganju. Budući da su masovni mediji prisutni u društvenom i privatnom životu suvremenoga čovjeka, uz sve prednosti koje nude postavlja se i pitanje o njihovu mogućem štetnom utjecaju plasiranjem neprovjerenih i netočnih informacija, poluistina i nagađanja, što se sve može svesti pod pojam manipuliranja kao ključan pojam u području medijske etike.“ (Knezović and Maksimović, 2016: 646).

U uvodu sam spomenuo da je terorizam najveća prijetnja sigurnosti društva. Nepredvidivi čin bombaškog napada, masovne pucnjave ili namjerno gaženje ljudi motornim vozilom često ljude odbija od putovanja u neku zemlju zbog straha za vlastitu sigurnost. Masovni mediji u svemu tome igraju veliku ulogu u kojoj su oni glavni posrednici davanja pažnje terorističkim skupinama ili pojedincima. Mediji u velikoj većini izvještavaju senzacionalistički što često relativizira počinjen zločin te daje svojevrsni vjetar u leđa budućim ekstremistima u provedbi svojih suludih nauma. „Mediji su ti koji daju terorizmu globalni doseg, jer zločin koji je se dogodio u SAD-u, Španjolskoj ili nekoj drugoj zemlji će istovremeno putem novih tehnologija (posebice Interneta) biti prikazan u cijelome svijetu, što za cilj imaju pripadnici i vođe terorističkih skupina. Djelujući na države i političke odluke, što na nacionalnoj, a što na međudržavnoj razini, terorizam je postao globalni problem, koji se može iskorijeniti ili umanjiti udruženim djelovanjem svih zemalja i njihovih predstavnika. Mediji mogu svojim izvještavanjem utjecati na uništavanje terorizma, a ne služiti kao podloga za terorističko djelovanje“ (Marić, 2012: 89). Anita Perešin u svom

znanstvenom radu „Mass media and Terrorism“ ističe kako masovni mediji sami nude globalni doseg terorizmu i tako omogućavaju korisnicima na koji način će oni shvatiti poruku o terorizmu te kako će spoznati porast opasnosti. Također, Perešin ističe da masovni mediji oblikuju političke akcije koje će biti poduzete u borbi s određenim terorističkim slučajem, kao i nacionalne i međunacionalne odnose u vezi s odgovorom prema određenom radikalnom činu. Mediji ne smiju postati instrument terorizma. Kroz ispravan pristup i paradigmu, mediji, u zapadnim liberalnim demokracijama, moraju postati oružje koje može postati važan faktor u borbi protiv terorizma (Perešin, 2007: 5). Primjer nedavnog terorističkog napada u Istanbulu upravo pokazuje određene loše strane izvještavanja radi „click baita“, a to su senzacionalistički naslovi poput „Uznemirujuće: Nadzorna kamera snimila trenutak smrtonosne eksplozije u Istanbulu“², gdje crna kronika opet ima funkciju klika, dok s druge strane ova snimka može poslužiti kao edukacija ekstremističkim organizacijama kako uspješno provesti teroristički napad. Upravo o tome Perešin i Marić govore u svojim uvodnim crtama, kako masovni mediji moraju znati gdje je granica između zarade i doziranog izvještavanja, upravo kako bi izbjegli kontraefekt informiranja, a to je educiranje, nažalost, krivog područja.

Također, tehnološkim „boomom“, dolazi do eksplozije informacija na svim kanalima. Mediji su u procesu konvergencije kako bi bili dostupni čitateljima svih dobnih skupina. Mlađe generacije najviše konzumiraju društvene mreže i platforme poput Facebooka, Twittera, Instagrama, Youtuba i drugih, što daje plodno tlo zavađanju od strane radikalnih pokreta i skupina pa sve do terorističkih organizacija.

„Društveni mediji su komunikacijski alati i kao takvi mogu predstavljati prijetnju za nacionalnu sigurnost. Studija koju je 2012. godine provelo Sveučilište u Haifi pokazala je da se 90% terorističke aktivnosti na internetu odvija preko društvenih medija. Prema voditelju te studije, Gabrielu Weimannu, terorističke skupine koriste platforme poput Twittera, Facebooka, Youtubea i internetskih foruma kako bi širili svoje poruke, privlačili nove članove i sljedbenike te prikupljali razne informacije (prema Laapin, 2012). Prema Weimannu (2014, str. 3), glavne svrhe terorističke aktivnosti na internetu su propaganda, radikalizacija i regrutiranje sljedbenika. Teroristi na društvenim mrežama mogu pregledavati profile korisnika i pratiti njihovu aktivnost u raznim grupama, a tako procjenjuju kome i kako pristupiti. Terorističke

² (Index.hr, n.d., 24.7.2023., 13:23)

skupine često koriste i Youtube na kojem objavljuju brojne videozapise kojima žele privući nove članove. No, u posljednje vrijeme među teroristima je najpopularniji Twitter koji se pokazuje kao idealan alat za širenje propagande i komunikaciju (Wiener-Bronner, 2014). Nove tehnologije ne samo da su omogućile teroristima da s neviđenom lakoćom izrađuju svoje propagandne filmove, već su im omogućile da ih jednako jednostavno distribuiraju internetom. (...) *Youtube* je, piše Weimann (2014, str. 10-11), kao gigantski medij za dijeljenje video sadržaja, postao jedan od glavnih *online* alata terorističkih skupina, prvenstveno islamista iz redova Al-Kaide i ISIL-a koji tu platformu koriste u svrhu širenja propagande, komuniciranje i regrutaciju novih sljedbenika. Usprkos tome što *Youtube* zabranjuje svaki sadržaj koji poziva na nasilje i često uklanja takve videozapise, veliki broj takvog materijala ostaje dostupan“ (Berišić and Banovac Barić, 2018: 80-81).

Prema Perešin, suvremena medijska tehnologija i komunikacijski efekt dao je veliki zamah publicitetu terorizma, dajući mu „*kisik publiciteta*“³. Također, navodi kako je cilj terorista taj da što više sudjeluju u „prime timeu“ najgledanijih televizija jer tako se prezentiraju masovnoj publici te im to daje svojevrsni legitimitet koji televizija, u ovom slučaju, kreira prema svojoj publici.

Nisam, u početku, ušao u samu srž masovnih medija – koji zapravo sami po sebi imaju ogroman utjecaj na javno mnijenje, kulturu i društvena zbivanja. U svemu tome vrlo je važno biti kritički osviješten po pitanju konzumiranja sadržaja, pogotovo u današnje vrijeme, kada je, radi hiperprodukcije sadržaja, teško prepoznati stvarnu istinitost informacije pošto je sve podložno pristranosti, manipulaciji i senzacionalizmu. Što se tiče pak masovnih medija i njihovog sudjelovanja u propagandi ekstremizma i terorizma, kao što sam već spomenuo, oni su glavni generatori načina izvještavanja o terorističkim događajima i njihovim posljedicama te se mogu kategorizirati kroz nekoliko etapa. Npr. senzacionalizam je kategorija u kojoj mediji, u načinu da privuku što više korisnika, skreću pažnju na senzacionalne aspekte terorističkog napada, te samim time taj događaj gubi na težini i može imati negativne posljedice zbog toga što može privući terorističke skupine na daljnje izvođenje napada kako bi pridobili medijsku pažnju, odnosno, publicitet. Također, negativna strana senzacionalističkog izvještavanja je inspiriranje drugih pojedinaca

³ Kisik publiciteta – fraza koju je prvi put spomenula Margaret Thatcher, bivša britanska premijerka (<http://sk.sagepub.com/books/key-concepts-in-journalism-studies/n157.xml>, 25.7.2023., 11:33).

koji mogu iskoristiti određeni model izvještavanja kako bi regrutirali mlade ljude i pridobili ih u svoju organizaciju. Uz senzacionalizam, koji ima negativan predznak, svakako ću spomenuti i one karakteristike pozitivnih aspekata. Izvještavanje o terorističkom činu ili napadu, u današnje vrijeme, može spasiti mnoge živote, upravo zbog neposrednosti i pravovremenosti medija, ali i konkretnog izvještavanja koje može pomoći ljudima da se sklone i da znaju kako je na snazi izvanredna situacija. Ono čega ću se kasnije dotaknuti u radu, svakako je prevencija i informiranje javnosti o mjerama prevencije i kako se ponašati ako dođe do takvih neželjenih situacija te pomoći građanstvu da budu pripremljeni i obaviješteni.

Uz aspekt medija prema izvještavanju određenih terorističkih događanja, prije svega, treba spomenuti socijalni i politički aspekt. Milan Bilandžić u svom radu „Terorizam u teorijama i teorijskim perspektivama“ govori kako je „terorizam uvjetovan socijalnim i političkim kontekstom. Teroristom se postaje kroz stanoviti proces „političke (re)socijalizacije“. Potencijalni teroristi često počnu kao simpatizeri terorističke organizacije, potom počnu pružati pasivnu podršku, a s vremenom postaju njezini potpuno lojalni članovi. Da bi netko postao teroristom, trebaju biti zadovoljena tri uvjeta: motivacija pojedinca, prilika da se postane terorist i prihvatljivost pojedinca od strane terorističke organizacije koja kao ekskluzivna grupa odlučuje hoće li koga primiti u članstvo“ (Bilandžić, 2011: 841). Uz to citira Sterna i Hamada koji govore kako „nakon ulaska u terorističku organizaciju prema pojedincima se vrši pritisak prema punoj pripadnosti i postizanju konsenzusa u pogledu ciljeva organizacije. Unutar organizacije pojedincima se razvija osjećaj pripadnosti, osjećaj samopoštovanja i sustav uvjerenja kako bi teroristički čin smatrali prihvatljivim (dehumanizacija žrtava) u odnosu na konačne ciljeve (socijalni i politički učinci terora) terorističke organizacije koji su vrhovni. Terorističke organizacije posjeduju kondignu moć. One ne dopuštaju napuštanje, sankcije su stroge i okrutne, najčešće sa smrtnim ishodom“ (Bilandžić, 2011: 841).

2.2 Moć i terorizam

„Društvena moć je, zajedno s još nekim drugim dimenzijama društvene organizacije ljudske zajednice kao što su rad, moral i vlast, jedan od najvažnijih i najkontroverznijih aspekata odnosa ljudi u društvu. Osnovnim razlogom postojanja moći u društvu obično se smatra borba za postignuće dobara budući da postoji ogroman nesrazmjer između ljudskih potreba i količine proizvedenih dobara te raspoloživosti i dostupnosti resursa“ (Galić, 2002: 225).

„No za razliku od prijašnjega razdoblja i dominacije jednostranoga shvaćanja moći baziranog na sili, zadnja dva desetljeća u međunarodnim odnosima učestalo se govori o dva oblika moći: tvrdoj moći (hard power) i mekoj moći (soft power). Veza između tih dvaju pojmova jest ta što su to dva aspekta sposobnosti da se postignu određeni ciljevi utjecajem na ponašanje drugih“ (Bilandžić, 2011: 842).

„Meka moć je sposobnost dobivanja onoga što se želi posredstvom atraktivnosti, a ne prisile ili plaćanja. Ona izrasta iz atraktivnosti države, odnosno njezine kulture, političkih ideala, političkih vrijednosti i provedbe legitimnih politika. Joseph Nye meku moć definira kao sposobnost uvjeravanja drugih da žele što vi želite. Nepobitno je da države dio ciljeva ostvaruju ili mogu ostvariti isključivo prisilom. Meka moć počiva na sposobnosti oblikovanja preferencija drugih. To je jednostavno sposobnost pridobivanja drugih da žele isto što i vi, a ne prisiljavanja drugih da čine ono što vi želite. Ona ima efekt širenja stvarajući opći utjecaj, za razliku od tvrde moći, koja proizvodi specifičnu akciju. Meka se moć ne može poistovjetiti isključivo s utjecajem, iako ona predstavlja jedan od izvora utjecaja, jer utjecaj može biti postignut i prijetnjama i nagradama. Meka je moć više i od persuazije ili pokretanja ljudi snagom argumenata“ (Bilandžić, 2011: 843).

Milan Bilandžić u svom radu „Terorizam u teorijama i teorijskim perspektivama“ citira Furedia⁴ i Nyea⁵ koji govore kako je „koncept meke moći primjenjiv na terorizam. Joseph Nye utemeljeno tvrdi da terorističke organizacije posjeduju tvrdu i meku moć. Tvrda moć je nasilje, odnosno teror. Meka moć terorističkih organizacija jest njihova sposobnost dobivanja onoga što žele privlačenjem pažnje, a ne upotrebom

⁴ Frank Furedi - sociolog i profesor emeritus sociologije na Sveučilištu u Kentu (<https://www.theguardian.com/profile/frankfuredi>, 29.10.2023., 10:12).

⁵ Joseph Samuel Nye Jr. - američki političar, znanstvenik i bivši ravnatelj Sveučilišta Harvard (<https://2009-2017.state.gov/s/p/fapb/185594.htm>, 29.10.2023., 10:13).

sile. To je borba za srce i dušu. Ostvarenje ciljeva terorističkih organizacija i terorizma u jednakoj mjeri ovisi o mekoj moći, o sposobnosti pridobivanja podrške širih masa, kao i o njihovim nasilnim kapacitetima. Meka moć terorizma u suprotnosti je s onim s čim se terorizam poistovjećuje (teror). No, meka moć ima iste efekte kao i nasilje, odnosno sposobnost uništenja drugih od strane terorističkih organizacija“ (Bilandžić, 2011: 843).

Dakle, terorizam se može povezati s moći u kontekstu sredstva kojima slabije i manje moćne skupine pokušavaju postići svoje ciljeve, ali ne mogu ih pridobiti putem legalnog aparata, kroz politički ili vojni aspekt. Terorističke skupine često djeluju protiv moći i dominacije određenih država ili organizacija.

Bilandžić navodi u svom radu Johna Kennetha Galbraitha⁶ koji razlikuje tri vrste moći u odnosu države i terorizma: kondignu, kompenzacijsku i kondicioniranu. „U razmatranju kondigne moći odnos države i terorističkih organizacija je isključiv. Svaka teroristička organizacija ima svoje političke ciljeve. Državama su takvi ciljevi često neprihvatljivi. Neprihvatljivost ciljeva usmjerava terorističke organizacije ka kažnjavanju država, i to uporabom nasilja (terora). Kompenzacijska moć također je primjenjiva na odnos države i terorističkih organizacija. U zamjenu za apsolutno ili relativno prihvaćanje alternativnoga ponašanja oba aktera dobivaju nagrade. Riječ je o slučajevima kada terorističke organizacije odustaju od uporabe terora i uključuju se u legalne demokratske procese u pojedinoj državi te miroljubivim demokratskim putem nastoje ostvariti svoje ciljeve. U zamjenu za odustajanje od terora (nagrada državi) države (najčešće sklapanjem mirovnih sporazuma) omogućuju terorističkim organizacijama ulazak u legalnu i legitimnu politiku. S druge strane, terorističkim organizacijama nagrada je što im se ulaskom u legitimne političke procese priznaju njihovi ciljevi, koje sada nastoje ostvariti miroljubivim sredstvima. Riječ je o istim onim ciljevima zbog kojih su do jučer ubijali. Primjena kondicionirane moći na međusobni odnos države i terorističkih organizacija nema osobito značenje. Bilo kakvo međusobno kondicioniranje teško je primjenjivo. Analiza suvremenih političkih procesa ne upućuje na bilo kakve pozitivne efekte kondicioniranja na relaciji država – terorističke organizacije“. Bilandžić ponovo citira Galbraitha koji navodi kako „kondicionirana moć znači da iz organizacije, kao oblika povezivanja

⁶ John Kenneth Galbraith - kanadsko-američki ekonomist i diplomat (<https://www.britannica.com/biography/John-Kenneth-Galbraith>, 29.10.2023., 10:37).

ljudi sa sličnim interesima, vrednotama i shvaćanjima, izvire ono uvjeravanje koje je nužno za podčinjavanje ciljevima organizacije“ (Bilandžić, 2011: 839-840).

Također, Bilandžić ističe kako se pripadnikom određene terorističke organizacije „postaje kroz stanoviti proces "političke (re)socijalizacije". Potencijalni teroristi često počnu kao simpatizeri terorističke organizacije, potom počnu pružati pasivnu podršku, a s vremenom postaju njezini potpuno lojalni članovi. Da bi netko postao teroristom, trebaju biti zadovoljena tri uvjeta: motivacija pojedinca, prilika da se postane terorist i prihvatljivost pojedinca od strane terorističke organizacije koja kao ekskluzivna grupa odlučuje hoće li koga primiti u članstvo“ (Bilandžić, 2011: 841).

3. Radikalizacija

„Fenomen radikalizacije danas se razvija i mijenja velikom brzinom, sa svojim ekstremnim oblicima koji se manifestiraju globalno. Razorne dimenzije (nasilne) islamske ili desničarske radikalizacije postale su dramatično vidljive u Europi i predstavljaju ozbiljne izazove za europska društva. Tako se pod radikalnim ponašanjem podrazumijeva suprotstavljanje zajedničkim društvenim normama i pravilima. I dokle god radikalne skupine služe ispunjavanju svog cilja, one podrivaju druge ciljeve koji su važni za većinu ljudi u zajednici. Radikalne ideje mogu se razumjeti i u pozitivnom svjetlu kao poticaj društvenih promjena. Na primjer, zagovornici univerzalnog prava glasa i ukidanja ropstva nekada su smatrani predstavnicima radikalnih ideja, jer su se suprotstavljali prevladavajućim normama tog vremena. Također, radikalne su bile sufražetkinje te Afroamerikanci koji su se borili za građanska prava“⁷.

„Ono što se ističe kod radikalizacije je da se taj termin često izjednačava s pojmom ekstremizam. No, istovremeno se oboje mogu opisati kao idealni tipovi koji se udaljuju od umjerenih, glavnih tokova ili *statusa quo*. Sve ekstremističke grupe imaju radikalne stavove, pa možemo reći da je radikalizacija svakako jedan od preduvjeta za ekstremizam. Ekstremizam predstavlja sklonost prema pretjeranim, krajnjim i nepomirljivim stavovima i mjerama te je najistaknutija karakteristika

⁷ (NovinarZ, n.d., 1.8.2023, 19:10)

ekstremizma zasnivanje podjele na „mi“ i „oni“, gdje se drugi obilježavaju kao neprijatelji⁸.

„Također, potrebno je identificirati što više pokazatelja i osvijestiti profesionalce i javnost o prevencije radikalizacije. Zato programi prevencije nastoje smanjiti privlačnost nasilnog ekstremizma i izgraditi otpornost na njegov utjecaj i širenje. Neki od programa su: podizanje svijesti u školama o prijetnjama nasilnog ekstremizma, javne kampanje i debate u zajednici, međureligijski i interreligijski dijalog, edukacija nastavnika i lidera u zajednici s ciljem prepoznavanja i pružanje podrške, oglašavanje u medijima i pokretanje kampanja s alternativnim porukama i izgradnja povjerenja zajednice u policiju“.

Svakako, treba napomenuti različite vrste radikalizma koje se mogu očitovati u vjerskim, ekonomskim i političkim sferama. Vjerski ili religijski radikalizam uključuje manifestiranje religijskih obilježja kroz konzervativne i nasilne ideje koje mogu voditi do kasnijih oružanih događaja. Što se tiče ekonomske sfere, radikalizam ondje može težiti ekstremnim ekonomskim promjenama, kao što je to bio primjer u prošlosti – ukidanjem privatnog vlasništva. U političkom pogledu, radikalizam se očituje u idejama i promjenama naspram postojećeg političkog aparata, gdje često skupine, u krajnjem cilju pribjegavaju nasilnim metodama stjecanja vlasti. Također, vrlo je važno napraviti terminološku distinkciju između pojmova *radikalizacija* i *ekstremizam*. Radikalizam u svojoj srži je vjerovanje i propagiranje ekstremnih ideja i stavova, dok ekstremizam podrazumijeva primjenu nasilja i sukoba u postizanju tih ideja.

Safet Mušić u svom radu „Uloga obrazovanja u prevenciji nasilnog ekstremizma i radikalizma“ govori kako je „fenomen nasilnog ekstremizma i radikalizma je jedan od glavnih negativnih obilježja suvremenog društva (...).U svijetu su danas prisutni razni oblici nasilnog ekstremizma opravdani religijom ili pak nekom drugom ideologijom: nacionalističkom, separatističkom, nasilnom ljevičarskom, anarhističkom ili desničarskom ideologijom. Iako se u posljednje vrijeme u Europi pojam nasilnog ekstremizma i radikalizma često veže isključivo za islamske grupacije, u svijetu su zabilježeni različiti primjeri nasilnog ekstremizma, te tako nasilni ekstremizam i radikalizam treba gledati kao problem svjetskih razmjera i ne ih vezati usko samo za

⁸ (NovinarZ, n.d., 1.8.2023, 19:17)

jednu religiju ili grupu ljudi. Ono što je zajedničko bilo kojem obliku nasilnog ekstremizma i radikalizma jest nasilje opravdano određenim idealom. Zbog nekog višeg cilja stradaju ljudski životi i takav oblik djelovanja i ponašanja je neprihvatljiv i zato obrazovanje treba kritički promatrati svoju ulogu kroz uzroke i posljedice ovog fenomena (...).S obzirom na uzroke, način provedbe i posljedice, nasilni ekstremizam je složen fenomen i danas predstavlja izazov koji zahtijeva napore svih nas, pogotovo aktera uključenih u odgoj i obrazovanje djece. Važno je odmah istaknuti da bez obzira na bilo kakve navodne motivacije, nasilni ekstremizam nema mjesta niti jednom društvu, a škola je i dalje, pored obrazovne, odgojna ustanova te je tako dužna utjecati na razvijanje pozitivnih osobina i vrijednosti kod djece, točnije, svjetonazora koji će počivati na poštivanju ljudskog života kao najveće vrijednosti (...).U demokratskim društvima gdje postoji kultura dijaloga i u kojem se mogu raspravljati suprotstavljena, pa čak i ekstremna mišljenja, prostor za nasilni ekstremizam je znatno smanjen. U takvim društvima, ekstremne ideje podliježu većoj kontroli i poboljšanom međusobnom razumijevanju. U tom smislu, otvorenost države i društva ima neposredan utjecaj na izgleda da ekstremizam poprimi nasilnu formu” (Mušić, 2016: 2-4).

Jure Vujić u svojoj knjizi „Radikalna misao – fenomenologija političkog radikalizma” govori kako „krajnja ljevica i desnica, ekstremna ljevica i desnica, ultraljevica i ultradesnica – su izrazi kojima se označavaju politički pokreti, stranke i ideologije koji pripadaju radikalnoj ljevici i desnici. Karakterizira ih odbacivanje postojećeg poretka u koji spadaju pluralizam i parlamentarna demokracija, odnosno negiranje svih ostalih političkih pokreta, ideologija i stranaka” (Vujić, 2016: 5). Povijesni primjer ekstremne ljevice, u terminu radikalizacije, Vujić navodi *jakobinstvo* u periodu Francuske revolucije. Osvrće se i na pojam „totalitarni antikapitalizam” gdje objašnjava kako su „talijanski fašizam, komunizam treće internacionale i antiimperijalistički patriotizam Mao Ce-tunga odigrali ključnu ulogu u formiranju i afirmaciji suvremene radikalne desnice, ali i radikalne ljevice, jer ovisno o povijesnom razdoblju, nacionalni osjećaj je postao jači katalizatorski i mobilizatorski čimbenik” (Vujić, 2016: 6). Dotiče se termina „politički ekstremizam” kojeg je često teško objasniti. SOA – Sigurnosno obavještajna agencija Republike Hrvatske, na službenoj internetskoj stranici, ekstremizam označava kao područje djelovanja i opisuje ga kao „aktivnosti i poglede pojedinaca koji su protivni

demokratskom poretku i provode ili se zalažu za nasilje, mržnju, zastrašivanje, diskriminaciju i rušenje demokratskog ustavnog poretka Republike Hrvatske. SOA prati sve vrste ekstremizma, neovisno o njihovoj ideološkoj, političkoj, vjerskoj ili nacionalnoj pozadini. Suzbijanje ekstremizma označava zaštitu građana od nasilja i prijetnji nasiljem, zastrašivanja, poticanja na rušenje demokratskog ustavnog poretka i ugrožavanje ustavnih prava i sloboda. Institucija prati nositelje ekstremističkih aktivnosti ako potiču ili provode aktivnosti koje su protivne zakonima RH, pozivaju na nasilje te nacionalnu, ideološku, rasnu ili vjersku nesnošljivost. Uz to, procjenjuje aktivnosti ekstremističkih skupina u državama u okruženju koje mogu ugrožavati sigurnosne prilike RH ili predstavljati prijetnju regionalnoj stabilnosti. Značajka ekstremističkih pokreta, neovisno o ideološkoj pozadini jest često privlačenje nestabilne osobe čije ponašanje je nepredvidivo i koje je teško na vrijeme prepoznati⁹. Vraćajući se na Vujića, uočavam kako on govori da „radikalni aktivizam u politici pretpostavlja radikalizaciju stajališta i ideološkog uvjerenja”. On navodi *Međunarodni centar za studije radikalizacije i političkog nasilja*¹⁰ za koji kaže kako „politička radikalizacija proizvodi različite tipove ekstremističkog aktivizma, uključujući i terorizam”. Također, ističe tezu američkog istraživača marginalnih političkih pokreta Lairda Wilcoxa koji govori „da većina osoba koje podupiru radikalna ili heterodokсна stajališta mogu ujedno biti i vrlo racionalne i nedogmatske. S druge strane, osobe koje pripadaju politički umjerenom većinskom mainstreamu, mogu biti vrlo netolerantne, arogantne i isključive. Naime, može se reći da postoje konformistički ekstremisti i umjereni heterodoksi¹¹. Riječ ekstremizam češće oslovljava uvredu, invektivnu negoli jasnu političku kategoriju” (Vujić, 2016: 11-12). U nastavku, Vujić spominje 21 različitu crtu ekstremističkog ponašanja koje je utvrdio, također, Laird Wilcox u svojoj knjizi „What is political extremism?, Free inquiry, council for democratic and secular humanism”, a „sve te crte pripadaju i današnjoj demokratskoj i liberalnoj mainstream ideologiji, centrističkog ili umjerenog oblika, a to su: narušavanje ugleda, uvreda i diskvalifikacija etiketiranjem, neodgovorne generalizacije, iskazi i afirmacije bez odgovarajućih dokaza, dvostruka mjerila, viđenje zlobnih kreatura u neprijateljima i neistomišljenicima,

⁹ (soa.hr, n.d., 11.9.2023., 18:23)

¹⁰ The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR) –akademski istraživački centar u sklopu Kraljevskog sveučilišta u Londonu. (<https://icsr.info/about-us/>, 29.10.2023., 10:45)

¹¹ Heterodoksija - mišljenje drugačije ili suprotno nekim prihvaćenim (ortodoksnim) doktrinama, posebno religioznima. (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25285>, 29.10.2023., 10:44)

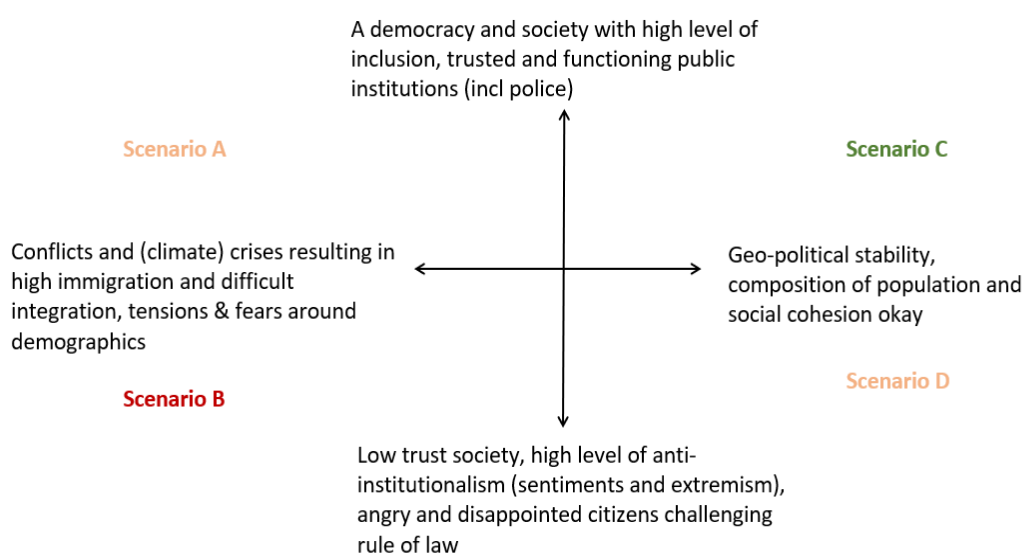
manihejistički¹² pogled na svijet, pozivanje na cenzuru i represiju neistomišljenika, identificiranje s neprijateljima koje se mrzi, argumentacija ucjenom, primjena slogana i ključnih riječi, afirmiranje moralne superiornosti, apokaliptična misao, uvjerenje da je dopušteno raditi loše stvari u ime dobrih ideala, naglasak na emotivnim odgovorima, hipersenzibilnost, pozivanje na nadnaravne legitimacije, nemogućnost toleriranja dvosmislenosti i neizvjesnosti, podvrgavanje kolektivnoj misli, personalizacija suparništva i uvjerenje da je sistem dobar jedino u rukama pobjednika” (Vujić, 2016: 12). U nastavku, Vujić ističe da „kao politički identitet, radikalizam nastoji utjecati na korijene (radix), na dubinske uzroke političkog ili društvenog fenomena koji nastoji promijeniti. Riječ je o apsolutnom djelovanju, jednom od načina totalnog djelovanja koji oblikuje novi politički projekt i model. Kao radikalno ponašanje usmjerava se prvotnom uzroku i biti koja animira prijedlog ili zapreku (realnost jedne činjenice ili elementarni korijen radikalizma predstavlja ekstremnu metodu i postupak koji oblikuju alternativni, novi političko-društveni model). Ako se radikalizam nužno ne poistovjećuje s političkim ekstremizmom, često se može asociirati na politički ekstremizam kad je riječ o političkim strujanjima koji se artikulira na agresivan način protiv dominantnih vrednota, pravila i institucija ustavne demokracije. Često je riječ o grupama i pojedincima koji se suprotstavljaju parlamentarizmu, stranačkom pluralizmu, pravu na glasovanje i podijeli političke moći. To su pretežno političke grupe i ideologije koje se protive općim načelima demokracije” (Vujić, 2016: 13). Na stranici Radicalization Awareness Networka¹³ pronašao sam članak, tj. zaključak panel rasprave koja se održala u Zagrebu u periodu od 25. – 26.5.2023. godine, na temu „Scenario planning and police capacities for future prevention and countering of violent extremism”, što bi u prijevodu bilo „Planiranje hodograma i policijskih kapaciteta za buduću prevenciju i suzbijanje nasilnog ekstremizma”. Raspravu su vodili policijski eksperti iz različitih država članica Europske unije te su planirali moguće modele i kapacitete za 2028. godinu koje će policija trebati kako bi suzbila radikalizaciju i ekstremizam u različitim situacijama. Za 2028. godinu utvrđena su četiri modela: „1. Postojat će potreba za

¹² Maniheizam ili manihejstvo - dualistička soteriološka religija koju je utemeljio Mani. Osnovno je naučavanje maniheizma dualizam, usporedno postojanje dvaju počela, vječnih i neovisnih, počela dobra (Bog) i zla (materija), pa u svijetu postoji neprestana borba između svjetla i tame, između duha i materije. (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=38628>, 29.10.2023., 11:07)

¹³ Radicalization Awareness Network (RAN) je mreža pod okriljem Europske komisije s misijom rada s ljudima koji su radikalizirani ili su u opasnosti od radikalizacije. (https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran/about-ran_en, 29.10.2023., 10:49)

specijaliziranim jedinicama i stručnjacima, s odgovarajućim kapacitetima i resursima za obuku kako bi mogli odgovoriti na ekstremističku prisutnost koja se brzo mijenja i nositi se sa složenim i visokorizičnim situacijama, 2. Misinformacije i alternativni mediji otežat će policiji razlikovanje istinitih od lažnih vijesti, osobito u eri opsežnih misinformacija, umjetne inteligencije i teorija zavjere, 3. Potreba za digitalnim alatima i vještinama, te kako ostati u tijeku s novim tehnologijama i biti učinkovit u prevenciji i borbi protiv nasilja, bit će sve veća s obzirom na sve prisutniju polarizaciju interneta, radikalizaciju, kriminal i govor mržnje, 4. Policijski rad usmjeren na zajednicu ostat će ključni element u radu policije. Dakle, ovaj koncept treba u potpunosti integrirati u policijske strategije i izričito naglasiti”¹⁴.

Uz četiri modela, grupa je postavila četiri moguća scenarija ekstremizma i radikalizacije (koja su prikazana u grafu ispod) za 2028. godinu.

Slika 3.1 – Četiri moguća scenarija¹⁵

„Scenarij A - je stabilan, s velikim migracijskim i demografskim promjenama. U tom scenariju je nastavak migracijske krize sličan 2015. godini. To može rezultirati

¹⁴ (“RAN POL - Scenario planning and police capacities for future prevention and countering of violent extremism, Zagreb 25-26 May 2023,” n.d.: 2-4, 10.10.2023., 14:22)

¹⁵ https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2023-09/ran_pol_scenario_planning_police_capacities_for_future_prevention_25-26052023_en.pdf, 13.9.2023., 10:16

socijalnom segregacijom i pojavom paralelnog društva. Također, moguć je porast velikih muslimanskih zajednica s visokim natalitetom. Rasplamsavanjem lijevog i desnog ekstremizma, postoji opasnost od sukoba između uličnih bandi i zajednica. Doći će do dugotrajne polarizacije i porasta krajnje desnih i krajnje lijevih pokreta u raznim državama članicama EU-a. Unatoč političkoj stabilnosti koju pokreće snažno gospodarstvo, društva ostaju polarizirana s povećanim kriminalom, što dovodi do iskakanja određenih specifičnih skupina. Iako se događaju napadi na džamije, vladine institucije nisu u opasnosti. Osim toga, teorija 'velike zamjene' imat će posljedice na vlade i društvenu dinamiku.

Scenarij B – opisan je kao svijet distopije. Polarizirajuće populističko vodstvo koristi kontrolu nad zakonodavnim i sudskim ovlastima. U porastu su nadzor i praćenje stanovništva, dok sve veći jaz između bogatih i siromašnih, te povlačenje socijalne države, doprinose društvenim nejednakostima. Izolacija i segregacija se produbljuju, napetosti utemeljene na etničkoj pripadnosti i religiji eskaliraju, te se formiraju geta, što dovodi do nestanka društvene kohezije. Masovni nadzor nad društvom koji vodi država nailazi na pokušaje protunadzora od strane oporbenih skupina. Teorije zavjere i alternativni mediji cvjetaju, potičući dezinformacije. Provedba sistema društvenog rejtinga građana¹⁶ i digitalna isključenost pogoršavaju podjele. Mjere ograničenja i visoke stope ljudi u zatvoru još više potiču plasiranje dezinformacija. Islamističke, kršćanske i apokaliptične okultne skupine koegzistiraju s krajnje desnim nacionalistima i ljevičarskim revolucionarnim pokretima. Aktivisti za zaštitu okoliša i prava žena dovode u pitanje utvrđene norme. Ekstremističke frakcije ciljaju vladine institucije, a društvo, u krajnjoj liniji, nastoji obnoviti društvenu koheziju i pravdu usred izazovnih vremena.

Scenarij C - policijski stručnjaci misle da će društvo karakterizirati kulturna raznolikost. Postoji ekonomski rast s jednakim mogućnostima za građane. Problemi vezani uz klimatske promjene i migracije postoje, te rješenje tih pitanja predstavlja izazov na globalnoj razini. Znanost i institucije imaju visoku razinu povjerenja, ali postoji percepcija elite. Također, postoje rizici od ekstremizma i protuvladinih pokreta. Pridodaje se značaj kulturnoj baštini i očuvanju identiteta, unatoč pokretima

¹⁶ Sustav socijalnog kreditiranja (engleski: Social Credit System) - projekt je kineske vlade osmišljen s ciljem bodovanja građana ovisno o njihovom društvenom i financijskom ponašanju (<https://www.eastasiaforum.org/2023/03/22/the-social-credit-system-as-method/>, 29.10.2023., 10:52)

koji prijete državnim i ekonomskim institucijama. Povjerenje u medije koegzistira s potencijalnim prijetnjama iz alternativnih izvora.

Scenarij D – je opasan s novim prijetnjama i velikom željom za boljim društvom. Obespravljene perspektive se oslanjaju na imaginarne ideale, odvojene od stvarnosti. Društvo ide prema distopiji, te dolazi do dodatnog produbljivanja jaza između bogatih i siromašnih. Razočarenje potiče odbacivanje mainstream medija i državnih institucija. Alternativni medijski izvori polariziraju korisnike i šire teorije zavjere. Bogati pojedinci traže drugačije zakone i privatno osiguranje, dok politički aktivisti i influenseri na društvenim mrežama postavljaju ambiciozne ciljeve za marginalizirane pojedince. Odljev mozгова potkopava povjerenje u vladu. Terorizam koji, zbog osvete cilja državu, produbljuje polarizaciju društva. Mainstream mediji, kao glasnici države, suočavaju se s učestalim napadima. Također, nejednakosti u društvu pogoršavaju nepovjerenje u zakonodavnu vlast¹⁷.

3.1 Radikalna desnica

Radikalna desnica značajno se razlikuje od konzervativne političke desnice koja zagovara konzervativnu ili neokonzervativnu političku ideologiju kao temelj državnog unutarnjeg uređenja koji se poziva na tradicionalne vrijednosti i očuvanje postojećeg društvenog poretka. Radikalna desnica često i kritizira „reakcionarni” stav koji nastoji po svaku cijenu očuvati red i mir na račun društvene jednakosti (Vujić, 2016: 5) Također, vraćajući se na Vujića, uočavam kako on ukazuje na razlike konzervativne i radikalne desnice. Tako govori da „kako bi se ogradila od krajnje desnice, uobičajeno je i da tradicionalna konzervativna desnica odbacuje svaki oblik koaliranja i savezništva s takvim ideološkim grupacijama. Ideološka i politička obitelj ekstremne desnice nije nikada tvorila kompaktnu i homogenu političku skupinu, već se sastoji od raznih sukcesivnih povijesno – ideoloških sedimentacija. Međutim, takva se ideološka matrica prepoznaje u sljedećim načelima: neprihvatanje povijesnog nasljeđa prosvjetiteljstva, demokracije i republikanskog poretka, neprihvatanje gubitka utjecaja tradicionalnih religija (slabljenje društvenog utjecaja kršćanstva i

¹⁷ (“RAN POL - Scenario planning and police capacities for future prevention and countering of violent extremism, Zagreb 25-26 May 2023,” n.d., 10.10.2023., 14:25)

Katoličke Crkve u Europi i SAD-u, ali također slabljenje islama, judaizma, hinduizma u drugim područjima svijeta), neprihvatanje gubitka kolonijalnih carstava i procesa dekolonizacije, odbacivanje načela jednakosti između ljudskih bića (obrana etnikuma ili rase s manjim ili većim intenzitetom te odbacivanje moderniteta percipiranog kao prijetnja civilizacijske dekadencije. (...) Ekstremna desnica, nasuprot konzervativnoj, ne isključuje političko nasilje kao legitimno sredstvo osvajanja političke vlasti, a kao takva može sudjelovati u parlamentarnim izborima, ali i zagovarati izvanparlamentarni teroristički aktivizam, poput urbane gerile i terorističkih akcija. (...) Ekstremna desnica također ima zajednički dekadentistički diskurs koji se temelji na određenim postavkama, a ističu se: mržnja prema sadašnjosti koja se shvaća kao razdoblje dekadencije, nostalgija za zlatnim dobom, elegija imobilizmu i protivljenje promjenama. Uz to, javlja se antiindividualizam kao posljedica pojedinačnih sukoba i općeg prava na glasanje, apologija elitističkih društava, nostalgija za sakralnošću (vjerska i moralna), strah od multikulturalnog miješanja kao uzrok demografskog i genetskog izopačenja i antiintelektualizam” (Vujić, 2016: 52-53). U Hrvatskoj nakon osamostaljenja, kao predvodnici političke moći devedesetih bili su HDZ. Kroz trideset i dvije godine postojanja Hrvatske kao samostalne države, svakako je najradikalnija desna stranka bila Hrvatska stranka prava, koja je njegovala ustaštvo i segregaciju u manirima politike poražene NDH. U današnjem sazivu Hrvatskog sabora frakcijske desničarske stranke koje djeluju na političkoj sceni su Domovinski pokret, Most, Hrvatski suverenisti i nezavisni kandidati poput Miroslava Škore. Te stranke su dosta marginalizirane u izbornim kampanjama, međutim, stranke takvog tipa su napravile uslugu HDZ-u, od kojeg se odvojila konzervativna i radikalna desnica, te možemo reći kako je HDZ stranka desnog, demokršćanskog centra poput njemačke stranke CDU čija je članica, Angela Merkel, bila dugogodišnji kancelar Njemačke. Politički analitičar Žarko Puhovski, dao je izjavu za AlJazzeru Balkans u vezi desnice u Hrvatskoj, te govori kako su „to drugorazredni političari, koji ni do koljena nisu Andreju Plenkoviću. Oni ne znaju niti što je desni program, a išli bi se boriti protiv HDZ-a. Ne znaju niti kako da se odnose prema Nezavisnoj državi Hrvatskoj. Desnica ima određeni bazen birača, ali je puno „krokodila” u toj bari. Kada dođe do izbora, oni će se u svojoj političkoj borbi okrenuti jedni protiv drugih i

tako će, zapravo, pomagati HDZ-u i Plenkoviću. Daleko je od izbora, ali ono što vidim i što se događa nije dobro za desnicu u Hrvatskoj”¹⁸.

3.1.1 Radikalna desnica i ekstremizam u regiji (Zapadni Balkan)

Radikalna desnica na zapadnom Balkanu najviše je raširena u Srbiji i bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska. Raspadom SFRJ te rehabilitacijom četničkog pokreta, u Srbiji te na područjima s većinskim srpskim stanovništvom dolazi do eksplozije radikalnog nacionalizma, potaknutog s vrha tadašnje Socijalističke partije Srbije na čelu sa Slobodanom Miloševićem. Također, devedesetih godina nastaje Srpska radikalna stranka na čelu s osuđenim ratnim zločincem, Vojislavom Šešeljom, koji je i dalje aktivan u srpskoj politici, te čiji je učenik, nekadašnji član njegove stranke, Aleksandar Vučić, 2008. godine osnovao Srpsku naprednu stranku, te je u zadnjih 15 godina apsolutni vladar Srbije, te on također, koristi metode nahuškavanja i prizivanja novih ratova te krojenje novih granica. Mirza Buljubašić¹⁹, autor teksta „Nasilni desničarski ekstremizam Zapadni Balkan: Pregled izazova pojedinih zemalja u područjima”, objavljen na stranici *Radicalization awareness network* dotiče se sve prisutnije pojave radikalizacije i ekstremizma na Balkanu. U nastavku on govori kako se „RWE²⁰ i radikalizacija na Zapadnom Balkanu nisu pojavili u vakuumu. Prve rubne pojave RWE-a u politici i među skupinama ubrzani su tehnološkim napretkom te političkim, ekonomskim i zdravstvenim krizama (pandemija Covid 19). Danas je RWE narativ vrlo internacionaliziran mainstream fenomen koji se ne odvija samo na rubnim platformama. Na Zapadnom Balkanu, strane sile poput Rusije, dodatno iskorištavaju ideološke podjele i ranjivost. Njihovi postupci ubrzavaju pad povjerenja u međunarodne saveze, javne institucije i medije, dok se narativi bave neriješenim sukobima iz prošlosti poticanjem regionalnih ili međuetničkih napetosti. Strani borci uspješno su novačeni stvaranjem saveza koji se temelji na pravoslavnom bratstvu i financira RWE na Zapadnom Balkanu. (...) Na Zapadnom Balkanu radikalizacija RWE-a uglavnom je odozgo prema dolje i recipročna. To je rezultat složenog nekusa

¹⁸ (Bradarić, n.d., 14.9.2023., 11:49)

¹⁹ Mirza Buljubašić - kriminolog i viši asistent na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Doktorirao, magistrirao i diplomirao je kriminologiju, magistrirao krivično pravo i magistrirao sigurnosne studije (<https://mirzabuljubasic.fkn.unsa.ba/>, 9.10.2023., 19:06).

²⁰ RWE – Right wing extremism – Ekstremna desnica

koji povezuje vladajuću politiku, vjerske institucije i pokrete koji koriste zamah RWE-a, koji ima tendenciju postati nasilan, vođen ljutnjom, traumama i strahom iz prošlih ratova. Uzimajući u obzir porast nasilnih napada na zapadu Balkana koji se pripisuju desničarskim ekstremistima - neki inspirirani srpskim nacionalizmom, predstavlja prijetnju Zapadnom Balkanu i ne treba je olako shvatiti” (Buljubašić, 2022: 15-16). Također, Buljubašić spominje odnos stanovništva i medija na Balkanu, gdje govori kako „slabo povjerenje u medije, čak i najniži rezultati medijske pismenosti u Europi, te nedostatak kritičkog i neovisnog novinarstva čine zapadni Balkan ranjivim na dezinformacije. Iako neka istraživanja pokazuju da je osobna interakcija još uvijek primarni mehanizam RWE regrutiranja, sveprisutnost RWE narativa na internetu to i olakšava. Također, prisutnost RWE-a u fizičkim prostorima u obliku grafita, spomenika i parada koje simbolično prikazuju (vjerski) etnonacionalizam je razlog za zabrinutost u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Sjevernoj Makedoniji. Budući da je Srbija jedna od zemalja najpodložnijih nasilnoj ekstremističkoj desnici, zabrinjavajuća je kompatibilnost srpskih desnih ekstremista s vladajućom politikom medija i vjerskih institucija u zagovaranju iredentističkih ciljeva kroz meku politiku. Gotovo sve srpske RWE organizacije su regionalno povezane i djeluju kao izvoznici VRWE²¹ narativa širom Balkana. Neke od njihovih aktivnosti su uvriježene, a njihove online aktivnosti predstavljaju sigurnosne izazove za BiH, Kosovo i Crnu Goru. BiH je također osjetljiva na nasilni desničarski ekstremizam, imajući u vidu političke i socioekonomske izazove s kojima se suočava. U kontekstu BiH, Kosova, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Srbije, međusobna radikalizacija pokreće RWE i svejedno rasplamsava ionako krhke odnose. Svakodnevni politički diskursi stvaraju plodno tlo za radikalizaciju, stvaranjem osjećaja prijetnje koji može kružiti između političkih stranaka, stvarajući začarani krug RWE-a, što u konačnici može dovesti do VRWE” (Buljubašić, 2022: 16).

3.2 Radikalna ljevica

Radikalna ljevica kao termin može se nazivati i krajnja ljevica. Vujić u svojoj knjizi „Radikalna misao – fenomenologija političkog radikalizma” govori da „kada je riječ o suvremenoj radikalnoj ljevici, treba imati na umu da je klasična ekstremna ljevica

²¹ VRWE – Violent right wing extremism – Nasilna ekstremna desnica

poznata po svojim revolucionarnim stajalištima, kao sociološki fenomen, evoluirala od 1970-ih godina prema jednoj vrsti „buržoazacije” i stranačke institucionalizacije, dok su se autonomne radikalne ljevičarske skupine iz 1970-ih postupno integrirale u alternativne pokrete s ekološkim i socijalnim predznacima (borba za azilante i imigrante te prava beskućnika). Prije '68²², političko nasilje ekstremne ljevice odnosi se na politički poredak pobjedničkih velesila iz Drugog svjetskog rata: liberalni i demokratski model. (...) Vujić ističe tradicionalne škole radikalne ljevice poput anarhističkog idejnog stremljenja (francuski, talijanski i španjolski anarhizam koji je zadržao romantičarsku i militantniju komponentu iskustva Španjolskog građanskog rata) te kritička komunistička struja (trockizam i maoizam). (...) Vujić u nastavku citira Christine Pina i njezin rad *L'Extreme gauche en Europe* gdje govori kako „radikalna ili ekstremna ljevica obuhvaća sve političke struje koje se nalaze na ljevici tradicionalnih socijalističkih i komunističkih stranaka, a u većini slučajeva odnosi se na revolucionarne pokrete koji zagovaraju ukidanje kapitalizma. Radikalna ljevica ne priznaje i ne sudjeluje u parlamentarnoj demokraciji, poput reformističke ili antiliberalne ljevice”. Radikalne ljevice često ne prihvaćaju naziv ekstremne ljevice, iako većina njih odbacuje parlamentarizam. Česte karakteristike radikalnih ljevica na koje se oslanjaju su komunizam, lenjinizam (struje poput trockizma, bordigizma i maoizma), luksemburgizam, anarhizam, anarhosindikalizam, komunizam savjeta, radnički komunizam te na autonomni pokret (operaizam). Vujić spominje politologa Sergeja Cosserona koji govori kako „postoje različite strategije među aktualnim pokretima radikalne ljevice – jedni imaju klasičnu partijsku lenjinističku politiku, dok drugi poprimaju metode pokreta i nastoje artikulirati društvene poruke i pokrete” (Vujić, 2016: 177-184).

Lorenzo Marinone, u svom radu „Contemporary Violent Left-wing and Anarchist Extremism (VLWAE) in the EU: Analysing Threats and Potential for P/CVE” kaže kako su „povijesno gledano, nasilne lijevo orijentirane ekstremističke organizacije i pojedinci izveli većinu politički motiviranih terorističkih napada na Zapadu. Između 1970. i 1980., 93 % napada i 58 % smrtnih slučajeva dogodilo se u odnosu na taj vremenski period. Male ćelije revolucionarnih marksističkih ili anarhističkih

²² Praško proljeće - razdoblje političke liberalizacije u Čehoslovačkoj koje je počelo 5. siječnja 1968., a zagovaralo je liberalizaciju države i oslobođenje od sovjetskog diktata (<https://povijest.hr/nadanasnjidan/prasko-proljece-pokusaj-uvodenja-socijalizma-s-ljudskim-licem-1968/>, 29.10.2023., 11:19).

terorističkih skupina izvršile su većinu tih napada. Ljevičarski teroristički napadi značajno su se smanjili sredinom 1980-ih, ali su ipak iskočile na scenu u Europskoj uniji tijekom 21. stoljeća. Što se tiče uspješno provedenih napada od strane radikalne ljevice, Europolovo izvješće o situaciji i trendu terorizma u EU (TE-SAT) predstavlja dragocjen izvor za dobivanje slike o opsežnosti ovog fenomena u posljednja dva desetljeća, a to možemo vidjeti u tabeli ispod” (Marinone, 2021: 5).

Table 1: Left-wing and anarchist terrorist attacks from 2006 to 2020

Year	Number of failed, foiled, or completed attacks	Main affected countries
2006	55	Greece, Italy, Spain, Germany.
2007	21	Austria, Germany, Greece, Italy, Spain.
2008	28	Greece, Spain, Italy.
2009	40	Spain, Greece, Italy.
2010	45	Austria, Czech Republic, Greece, Italy, Spain.
2011	37	Denmark, Germany, Greece, Italy, Spain.
2012	18	Greece, Italy, Spain.
2013	24	Greece, Italy, Spain.
2014	13	Greece, Italy, Spain.
2015	13	Greece, Italy, Spain.
2016	27	Greece, Italy, Spain.
2017	24	Greece, Italy, Spain, Germany, France.
2018	19	Greece, Italy, Spain.
2019	26	Greece, Italy, Spain.
2020	24	Italy.
TOTAL	414	Greece, Italy, Spain, Austria, Denmark, Germany, Czech Republic, France.

Sources: Europol TE-SAT reports from 2007 to 2021.

Slika 3.2.1 – Teroristički napadi anarhista i lijevo orijentiranih organizacija od 2006. – 2020. godine²³

Kada je riječ o samoj suštini nasilnih lijevih radikala i anarhista, Marinone navodi kako se „čini da je narativ koji se danas najčešće ponavlja u grupama nasilnih lijevih radikala i anarhista opravdanje nasilja zbog nepravednog društvenog poretka.

Općenito, njihove glavne pritužbe odnose se na socioekonomska pitanja

²³ (https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-11/ran_vlwae_in_the_eu_analysing_threats_potential_for_p-cve_112021_en.pdf, 19.9.2023., 16:36)

(antiglobalizacija, antikapitalizam i društvene nejednakosti), političke stranke, ostale oblike ekstremizma (antifašizam i otpor protiv “ekstremno desnih” stranaka i skupina kako bi se spriječio njihov glas), pitanja vezana uz migracije (antirasizam, otpor repatrijaciji²⁴ migranata kao i protivljenje politike i prakse EU-a i država članica o azilu i izbjeglicama). Također, socijalni ideali pravde ili antifašistički diskursi, često iskorištavaju nasilne skupine kao alat za regrutaciju te za privlačenje novih članova prije nego što otkriju, zapravo, svoje prave namjere. Sam izraz, „fašizam”, često se koristi u narativu „ljevičara” i općenito ukazuje na vrstu akcije ili vrstu političkog nezadovoljstva koji se smatra neprijateljskim, nepoštenim i autoritarnim” (Marinone, 2021: 8-9).

Uz to, Marinone govori o recipročnoj radikalizaciji zajedno s nasilnim desnim ekstremizmom. „Daleko najveći izazov, koji se najčešće spominje u literaturi, je rizik recipročne radikalizacije koja uključuje nasilni lijevo orijentirani i anarho ekstremizam i nasilni desničarski ekstremizam. Iako ovo nije nova situacija, potaknuta je nedavnim valom krajnje desničarskog aktivizma te radikalnih i ekstremističkih skupina. Marinone ovdje citira Andrianu Retzepe i njezin rad „Understanding anarchism and the radical left in Southern Europe” gdje ona govori kako „*Nedavna studija o radikalnoj ljevici i anarhizmu u južnoj Europi povlači jasnu vezu između nasilja krajnje desničarskih organizacija i anarhističke radikalizacije, navodeći da su „glavne mete desničarskih ekstremista anarhistički/antiautoritarni pojedinci i skupine”. U isto vrijeme, autor naglašava da ovaj odnos funkcionira u oba smjera*” i stoga prijetnja koja dolazi od obje strane je umnožena. (...) Marinone nadodaje kako „mobilizacija koja izaziva snažan odgovor ljevičarskih ekstremista, bez obzira na njihovu sklonost korištenju nasilja, može biti izazvana nizom ideoloških pitanja koja također imaju mobilizacijski potencijal za desničarske skupine. Ta se pitanja uglavnom odnose na politiku identiteta, antifašizam, antiimperijalizam i migracije. Dokument RAN-a o policijskoj prevenciji krajnje desnog i krajnje lijevog ekstremizma ističe da bi radikalizacija i nasilje mogli rasti kod lijevih ekstremista koji se bore protiv fašizma i drugih desničarskih ekstremističkih oblika kao što su

²⁴ Repatrijacija - u međunarodnom pravu - postupak države na području koje ili u vlasti koje se nalaze strani državljani (ratni zarobljenici i civili koji imaju državljanstvo protivničke strane) kojim ih ona vraća u njihovu zemlju, kao i dužnost države čiji su aktualni ili bivši državljani da ih primi na svoje područje i da im vrati državljanstvo ako su ga izgubili (<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52487>, 9.10.2023., 19:22).

protivnici migracijske politike u antikolonijalnim i etničkim pokretima” (Marinone, 2021: 15).

3.2.1 Radikalna ljevica u Hrvatskoj i regiji

Za početak, ljevica u Hrvatskoj ušla je u veliko zatišje raspadom SFRJ, gdje je dominantna ideološka zbilja bila komunističko i socijalističko uređenje u svakoj pori društva. Početkom devedesetih i rasplamsavanjem radikalnog nacionalizma ljevica je postala omražen politički pokret. Savez komunista Hrvatske prestaje postojati 1990. godine te je pravni nasljednik partije – Socijaldemokratska partija Hrvatske, koja je jedna od dvije najjače stranke na hrvatskoj političkoj sceni. Što se tiče hrvatske ljevice, u taj politički spektar možemo svrstati stranke kao što su HNS, HSS, IDS, Narodna Stranka – Reformisti, Nova Ljevica, Radnička Fronta te Možemo. Od svih navedenih stranaka, najveći prosperitet i uspjeh doživjela je stranka-platforma Možemo!, koju se često svrstava u kategoriju krajnje ljevice. Oni su na zadnjim lokalnim izborima uspjeli osvojiti vlast u Zagrebu. Novinar Davor Dijanović komentira kako su za pobjedu radikalne ljevice zaslužni mainstream mediji koji su se „na ovim izborima u potpunosti razgoltili kao propagatori radikalne ljevice.” Također, govori kako je „medijska sklonost prema Tomaševiću premašila granice dobrog ukusa.” Sociolog Dražen Lalić čak je u RTL Direktu u jednom trenutku nepažnje otvoreno rekao „naš Tomašević”. Izbor naslova u informativne dijelu i kolumnistički sadržaji otvoreno su propagirali Tomaševića, a novinarka Telegrama Sanja Modrić otvoreno je rekla da je „točno da su svi ozbiljniji mediji skloniji Tomaševiću, nego Škori i da je to normalno.” Također, govori kako je „radikalna ljevica okupljena oko Možemo! do sada djelovala preko civilnog sektora. Domovinski pokret u drugome je krugu raskrinkao njihovo djelovanje i činjenicu da su u samo sedam godina izmuzili gotovo milijardu kuna javnoga novca. Njihov je plan svojim ljudima koji su ostali u civilnome sektoru još dodatno otvoriti financijsku pipu, no nakon nedavnoga demaskiranja to će ići mnogo teže, posebno ako će htjeti glumiti nekakvu transparentnost. K tome, raskrinkavanje radikalnog lijevoga civilnog sektora će se nastaviti. Za transparentnost politike dobro je što se radikalna ljevica *outala* i izišla van iz ormara. Do sada oni nisu potpisivali nikakve političke odluke, a njihov je utjecaj na političku scenu bio enorman. Sada će na političkim odlukama biti njihov potpis. Cilj nije zaustaviti se u Zagrebu, nego preuzeti vlast u Hrvatskoj. Međutim,

upravo bi Zagreb mogao predstavljati i grobnicu njihove politike”²⁵. S Dijanovićem se ne bi složio profesor s Fakulteta političkih znanosti i sociolog, Dražen Lalić, koji tvrdi kako se „ekstremna ljevica razlikuje od radikalne ljevice. Ne može se Možemo! i Tomaševiću prigovoriti da su radikalna ljevica, oni su u nizu svojih politika i onome što predlažu i stavovima koji su poprilično inkluzivni, zapravo više umjerena ljevica, nego radikalna. A dokaz tome je da su osvojili toliko puno glasova i to najviše bivših glasača SDP-a” te nadodaje kako je ekstremna ljevica „ona koja je izvan demokratskog sustava, ona koja ne prihvaća predstavničku demokraciju, koja pokušava svoje političke ciljeve ostvariti dominantno izvan sustava. Tomašević i njegovi suradnici iz Možemo! su pokazali da itekako djeluju unutar sustava”, te pomalo obrambeno. Nadodaje da kao „dokaz da Možemo nije ekstremna ljevica je činjenica da su oni, od osnivanja, već sudjelovali u nizu izbora, a i u njihovom vrlo tolerantnom i razumnom komuniciranju. Oni ne provode negativnu strategiju kampanje, oni inkluzivno komuniciraju”²⁶. Što se tiče ljevice u regiji i Europi, s velikom pozornošću se prati stanje u Njemačkoj, gdje je stranka *Wagenknecht Party*, zajedno s predvodnicom Sahrom Wagenknecht, koja se odvojila od matične stranke *Die Linke*²⁷, zbog toga što je postala preradikalna u svojim stavovima, izražavajući krajnje nezadovoljstvo stanjem i odnosu prema radničkoj klasi. Benjamin Knight, novinar koji piše za Deutsche Welle, ističe kako bi moglo doći do neočekivanih događaja u njemačkoj politici. Naime, on govori kako „Wagenknecht s lijeva često zauzima slične pozicije kao desničarska Alternativa za Njemačku (AfD) koja je posljednjih mjeseci doživjela renesansu u ispitivanjima javnog mnijenja. AfD ima podršku oko 21% birača – više od bilo koje stranke u vladajućoj koaliciji SPD-a, Zelenih i Liberala.” Također, navodi istraživanje Sarah Wagner sa Sveučilišta u Mannheimu, koja ističe da „ono što nudi *Wagenknecht* još nije pokušano u povijesti SR Njemačke. Naime – konzervativne socijalne vrijednosti ujedinjene sa socijalističkim načelima ekonomije. Značajan broj ljudi bi se mogao identificirati s takvim programom.” U članku Knighta, navodi se kako su istraživanja Sarah Wagner „pokazala da to što *Wagenknecht* zagovara je popularnije na istoku zemlje, u bivšoj komunističkoj DDR, ali i u cijeloj Njemačkoj nadilazi uobičajene grupe – sviđa se

²⁵ (“D. Dijanović,” 2021, 20.9.2023., 11:08).

²⁶ (“Lalić,” 2023, 20.9.2023., 11:13)

²⁷ Die Linke – politička stranka ljevice u Njemačkoj. Osnovana 2007. godine. Nastala je povezivanjem Stranke demokratskoga socijalizma i stranke Rad i socijalna pravda – Izborna alternativa (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44490>, 29.10.2023., 11:24).

mnogima - starima i mladima, muškarcima i ženama, pripadnicima raznih klasa, a to je potencijalno veliki bazen glasova”²⁸.

3.3 On line radikalizacija

Kao što sam na početku rada već naveo, digitalna revolucija, kojoj smo svjedoci, uvelike je promijenila svijet i društvo u kojem živimo. Globalno selo koje se neprekidno širi iz dana u dan daje nam mogućnost virtualnog pregleda, praktično, svakog kutka svijeta. Upravo to stvara plodno tlo za ekstremiste i ekstremističke skupine, koji, kroz digitalne kanale mogu lako doći do novih žrtava. U svom radu „Online Radicalisation in the Western Balkans: Trends and Responses”, Simeon Dukić, viši menadžer u organizaciji „Mreža jakih gradova”, govori kako „ne samo da su ova dostignuća omogućila teroristima i ekstremističkim grupama da surađuju i lakše komuniciraju međusobno, već su im dala i sredstvo da dopru do široke publike i na nju utječu putem propagande u svrhu podrške njihovim ciljevima. Istraživači, kreatori politike i praktičari su posvetili pozornost na ovu potencijalnu prijetnju i razarajući utjecaj koji bi ona mogla imati na mir i stabilnost. (...) Teroristička (zlo)upotreba interneta počela je još u ranim godinama tehnologije i od tada brzo napreduje. (...) Jasno je da je internet povećao kapacitete ekstremista za širenje propagande jer im je omogućio da dijele širok spektar sadržaja, uz ograničenu moderaciju, s velikom i često osjetljivom publikom. Takve poruke mogu pokriti puno tema i obično su prilagođene ciljanoj publici kako bi došlo do maksimalnog utjecaja. (...) U nastavku Dukić napominje kako je stvarna uloga interneta u radikalizaciji dosta upitna. Istraživači se ne slažu oko kapaciteta interneta i njegovog utjecaja na uvjerenja i ponašanje pojedinaca zbog manjka osobne interakcije. Neki autori tvrde da internet igra samo „pomoćnu” ulogu ili ulogu „jačanja”, dok drugi navode kako bi njegova uloga mogla biti uloga „akceleraanta” ili čak „primarnog ili jedinog pokretača” radikalizacije” (Dukić, 2023: 4-6). Ovdje vidimo da ni znanstvena zajednica ne može još doći do konkretnog zaključka u vezi utjecaja interneta na širenje radikalnih ideja, no zdravorazumski se može zaključiti kako zloupotreba interneta kao najbržeg načina komunikacije - postoji.

²⁸ (“Radikalna ljevičarka privlači glasače radikalne desnice?,” n.d., 20.9.2023., 11:34)

3.3.1 On line radikalizacija na Zapadnom Balkanu

Zapadni Balkan je područje koje je oduvijek bilo bure baruta. Sjecište vjerskih entiteta (Katolika, Pravoslavaca i Muslimana), relativno (do nedavno) niska pismenost, podložnost manipulaciji, neimaština, te ono što proizlazi iz nje – radikalni nacionalizam. Dukić, također u svom radu „Online Radicalisation in the Western Balkans: Trends and Responses” opširno govori kako se „Zapadni Balkan doslovno doživljava kao politički nestabilna regija s poviješću nasilja i zlodjela. Nakon ratova poslije kojih je došlo do raspada bivše jugoslavenske države i završetka komunističke diktature u Albaniji, zemlje Zapadnog Balkana ušle su u produženi period demokratske tranzicije koji karakterizira socioekonomsko siromaštvo, nepovjerenje u institucije vlasti i međuetničke tenzije zbog kojih ljudi strahuju za svoje blagostanje i budućnost. U kombinaciji s procesom „zauzimanja države” gdje političke elite manipuliraju žalošću i kolektivnim traumama kako bi se obogatile i promovirale „potenciranje razlika između ljudi”, te općim osjećajem defetizma i viktimizacije među stanovništvom izazvanog beskrajnim društvenim nepravdama, stvaraju povoljno okruženje za ukorjenjivanje i razvoj ekstremizma i mržnje” (Dukić, 2023: 7). Na takav način, koji opisuje Dukić, tjera se mlade ljude iz države, koji, umorni od institucionalnog beznada i korumpirane vlasti, jednostavno nemaju izbora niti budućnost. Kao epilog takvog razvoja situacije, imamo više od 400 000 tisuća ljudi manje, te će se taj broj i povećavati. Nažalost, narativ koji države Zapadnog Balkana imaju je upravo svjesno i konstantno potenciranje trauma iz zadnjeg rata, stvarajući repetitivnu – negativnu atmosferu u društvu. Dukić u nastavku citira politologa Vladu Azinovića, koji govori da „iako do radikalizacije i regrutiranja na Zapadnom Balkanu tradicionalno dolazi kroz interakcije uživo, smatra se da internet igra značajnu ulogu u ovom procesu.” U nastavku, Dukić govori o stopi penetracije interneta na Zapadnom Balkanu te navodi da „je porasla tijekom prethodnog desetljeća. Tako da percepcija kako internet doprinosi radikalizaciji nije sasvim bez osnova. Zbog većeg broja korisnika i ekstremisti sve više koriste prostor na mreži, te postoji i veća vjerojatnost da će pojedinci biti izloženi ekstremističkom sadržaju. (...)

Tabela 1: Stope penetracije interneta za Zapadni Balkan

Država	Stopa penetracije interneta ²⁹
Albanija	76,3%
Bosna i Hercegovina	87,1%
Kosovo* ³⁰	90,4%
Crna Gora	85,5%
Severna Makedonija	79,3%
Srbija	73,8%

Slika 3.3.1 – Stope penetracija interneta za Zapadni Balkan²⁹

Za kraj, Dukić se nadovezuje kako „usprkos ovakvom razumijevanju osjetljivosti na razini stanovništva, na Zapadnom Balkanu ne postoji temeljno istraživanje koje bi moglo pokazati utjecaj interneta na radikalizaciju. Za razliku od EU i Velike Britanije koje imaju studije o ovom odnosu, literatura Zapadnog Balkana se skoro isključivo bavi razumijevanjem dinamike on line ekstremističkih aktivnosti u pogledu ponude i mapiranjem najistaknutijih ekstremističkih narativa i narativa mržnje, aktera i mreža, te strategija njihovog širenja” (Dukić, 2023: 7-8). Stvari treba mijenjati, te treba otvoriti oči mladima i graditi njihovo povjerenje u državu. Socijalna psihologinja dr. sc. Renata Franc, voditeljica tima Instituta Ivo Pilar, govori jednu vrlo bitnu stvar - „Nužno je graditi povjerenje u institucije, ali ne tako da tvrdimo da situacija kod nas nije loša i proglasimo institucije dobrima, jer to neće vratiti povjerenje ljudi, nego uvođenjem promjena u radu institucija i ispravljanjem loših stvari. Netko će reći da je problem u percepciji naših građana koji ne vjeruju institucijama, ali percepcija je bitna i zapitajmo se zašto u drugim zemljama građani imaju povjerenja u institucije”³⁰.

²⁹ (https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2023-08/ran_WB_online_radicalisation_in_wb_trends_and_responses_rs.pdf, 21.9.2023., 15:02)

³⁰ (“Mladi u Hrvatskoj nisu radikalizirani, ali rizik za to postoji - Večernji.hr,” n.d., 21.9.2023., 15:12)

4. Kvalitativno istraživanje

Za provedbu istraživačkog dijela rada, odlučio sam se za kvalitativno istraživanje i to metodu dubinskog – strukturiranog intervjua. Isidora Wattles, u svom radu „Intervju kao istraživačka metoda: teorijski aspekti” citira norveškog profesora edukacijske psihologije i bivšeg direktora Centra za kvalitativna istraživanja na Sveučilištu u Aarhusu, Steinara Kvalea koji govori kako intervju „nije samo metoda prikupljanja podataka, on je po svojoj prirodi društveni i interpersonalni susret. Svaka međuljudska interakcija protječe bez problema dok se njena nepisana pravila ne prekrše. Iz ovog razloga, ispitivač radi očuvanja komunikativnog procesa mora voditi računa o mnogim aspektima interpersonalne interakcije. Na prvom mjestu, neophodno je osigurati takvu atmosferu u kojoj se ispitanici osjećaju slobodno i sigurno za otvorenu komunikaciju” (Wattles, 2019: 205). Upravo zbog toga sam se odlučio na metodu intervjua jer dobivam emocionalni impuls sugovornika, ali i značajne podatke. Kao aktere istraživanja, tražio sam predstavnike lijevih i desnih pokreta ili stranka, te neutralnog stručnjaka, koji će objektivno, bez ideološkog predznaka, dati svoje razmišljanje. Osobe s kojima sam razgovarao, imenovat ću sa Sugovornik 1, Sugovornik 2 i Sugovornik 3. Sugovornik 1 dolazi s desne strane ideološkog spektra, Sugovornik 2 ideološki je lijevo orijentiran, dok je sugovornik 3 dio neutralnog spektra - analitičar i konzultant za sigurnost. Ispitanicima je bio unaprijed dostavljen set od sedam pitanja, te je nakon toga održan intervju.

Cilj ovog istraživanja je dobiti odgovore i razmišljanja o pitanjima radikalizacije i ekstremizma u Hrvatskoj te postoje li uopće i koliko su izraženi? Jesu li mladi inertni po pitanju životnih prilika u Hrvatskoj i hoće li migranti stvoriti atmosferu straha među našim stanovništvom? Koliko političari usijavaju nacionalističke ispade i može li se nacionalizam smatrati radikalnim? Na kraju, usporedit ću odgovore ispitanika, ponajviše pripadnika lijevog i desnog političkog spektra, te na to nadodati neutralno stajalište stručnjaka. Uz intervju, proveo sam anonimno anketno istraživanje u formatu Google Docs s ciljem prikazivanja mišljenja javnosti o temi radikalizacije u Hrvatskoj.

4.1 Intervju

U nastavku ću prikazati odgovore na pitanja trojice ispitanika. Na svako pitanje priložit ću odgovore. Ispred odgovora, pisat će ime ispitanika.

Radikalizam i ekstremizam se pojavljuju u društvu kada ono prestane imati povjerenja u državu u kojoj živi. Postoji li kod nas porast radikalizma i ekstremizma s obzirom na stanje u državi – je li uopće hrvatsko društvo radikalno i ekstremističko?

Sugovornik 1: *Htio bih napomenuti kako mislim da su često po meni radikalne lijeve udruge. Mislim baš na ove koje promiču LGBTQ politiku i mislim da oni tu pretjeruju, u smislu da polako ulaze u vrtiće i škole, imaju svoje programe, načine educiranja djece i tu smatram da tu prelaze granicu ukusa. Nemam ništa protiv da svatko se ponaša onako kako se želi ponašati, ali kad to ulazi u obrazovni sustav i kad se djecu u četvrtom i petom razredu uči da je normalno da dvije cure i dva dečka budu zajedno, tako da se i djeci daje na razmišljanje kako bi možda i oni sami htjeli to probati i vidjeti, za to mislim da je već malo preagresivno i onda me ne čudi da s druge strane uvjetno desnije udruge kao odgovor na to idu s opet nekim isključivim stavovima, ali tu ja vidim da one idu na vraćanje ravnoteže. Inače mislim da kad bi gledali kroz povijest da, ako postoje lijeve i desne ekstremističke skupine, da je uvijek ta lijeva bila ta koja je pokrenula temu, onda je s desnog političkog spektra došla reakcija. Imamo referendum o braku koji, po meni, nije bio ekstremistički nastrojen, ali rasprava koja se onda odvijala u javnosti i kampanja koja se provodila, mislim da je bila poprilično isključiva prema drugom odgovoru – gdje su ljudi na Facebooku stavljali slike profila na kojim je pisalo "ZA" ili "PROTIV" – to je podijelilo društvo gdje se kroz to pitanje provlačilo sve ostale teme, te mislim da je to nepotrebno, ali s druge strane razumijem potrebu stavljanja tog pitanja u ustav, jer su tada još na vlasti bili Milanović i lijeve političke opcije, te su oni krenuli u promociju LGBTQ pokreta, koji je tada još bio u začetku. No ono što hoću reći, to pitanje (referendum za brak), s mog stajališta nije bilo radikalno, ali ono što je taj referendum prouzročio je bila podijeljenost u društvu na "ZA" i "PROTIV". To je bio neki vid ekstremizma, o kojem mi je teško govoriti zašto je to uopće ekstremizam, jer mi je jasno zašto je do*

toga došlo i smatram to prirodnim te bi rekao da, pošto je taj referendum potpisalo sedamsto do osamsto tisuća građana, samim time imamo sedamsto do osamsto tisuća ekstremista, mislim da je to puno prevelika brojka. Moji roditelji i prijatelji, od kojih su neki bili za, a neki protiv u glasovanju, ne mislim da su oni sad ekstremisti, nego jednostavno smo imali opciju "ZA" i opciju "PROTIV" i nisi mogao glasati za nešto "između".

Sugovornik 2: *Generalno mislim da kad sustav ne funkcionira, odnosno kad ljudi ne dobivaju ono što trebaju i što misle da im pripada te kad sve više ljudi postane nezadovoljno, onda oni žele promjene. Radikalno znači korjenito, a pod time smatram da je ovom svijetu potrebna korjenita promjena. Ja se ovdje slažem da moja pozicija može biti radikalna ako gledamo tako da društvo i svijet trebaju korjenite promjene, a ne male 'popravke'. Kada bismo živjeli u pravoj demokraciji, u dobro strukturiranoj socijalnoj državi koja brine za svoje građane, te kad bi zakoni vrijedili za svakog građana podjednako, onda bi to bilo prosperitetno društvo. Ovdje su mnogi ljudi već u početku isključeni i mnogi od njih ne vjeruju u takvu državu jer se na njih zakoni ne primjenjuju. Najveći teret društva uvijek nose 'obični radnici' gdje se sav teret kriza i inflacije prelijeva preko njihovih leđa te ih dodatno osiromašuje. Uz to, popriličan broj mladih ljudi, od kojih dosta njih ima visoko obrazovanje, su također nezadovoljni te većina njih odlazi van. Što je više ljudi isključeno iz sustava, te obrnuto, ako taj sustav je funkcionalan za manji broj ljudi, onda dolazimo do broja ljudi kojima preostaje jedino opcija da taj sustav mijenja. Za mene to znači da je radikalno, da treba korjenitu promjenu.*

Sugovornik 3: *Da bismo mogli reći tko su radikalne i ekstremne skupine morali bismo definirati što je to radikalno i ekstremno? Prema stavu većine medija, u Hrvatskoj je radikalno i ekstremno čim se zastupaju neke konzervativnije ideje, a kada su u pitanju liberalne ideje onda je to napredno. Po mom mišljenju svaki stav je legitiman stav kada se prezentira legitimnim i zakonitim sredstvima, odnosno bez nasilja. Radikalno i ekstremno postane onda kada se određene ideje žele provesti nasilno (ili pozivanjem na nasilje), neovisno dolaze li s ljevice ili desnice. U tom kontekstu u Hrvatskoj nema radikalizma i ekstremizma jer nisam, za razliku od nekih*

država u EU, vidio da itko pokušava svoje ideje nametnuti nasilnim sredstvima. Hrvatsko društvo je šutljivo, nenametljivo, tiho do te mjere da slabo konzumira i demokratsko pravo na javno izražavanje misli.

S obzirom na gospodarske prilike, stambenu politiku i politiku zapošljavanja u Hrvatskoj, smatrate li da mladi mogu postati radikalni, u smislu negodovanja i nagomilanih frustracija zbog sve težeg samostalnog života?

Sugovornik 1: *Normalno je da čovjek ako može u nekoj drugoj zemlji ostvariti bolji život za sebe i svoju obitelj da je tada sasvim logično da ako čovjek, u svojoj državi ne može prehraniti obitelj, da odlazi u potragu za boljim uvjetima. Međutim, ono što će taj čovjek napraviti, uzet će svoje papire, otići u drugu državu, napraviti će dokumente te države, prilagodit će se tržištu u koje je stigao te će na kraju, tamo i raditi. Zbog toga imam dobro mišljenje o Europskoj Uniji, koja omogućava slobodu kretanja i smatram da je to legitimno. Ono u čemu vidim problem trenutno je to što više Hrvata živi izvan Hrvatske nego u Hrvatskoj. To je po meni poprilično zabrinjavajuće za našu državu te mislim da je to pokazatelj da se određene stvari ne pokazuju u dobrom svijetlu kod nas i da nešto treba mijenjati po tom pitanju. Još uvijek je aktualna migrantska kriza. To smatram da je politički projekt. Sve je započelo Marakeškim sporazumom³¹ koji je omogućio migrantima u njihovim rutama da u bilo koju državu, u koju dođu, automatski dobivaju dokumente unatoč tome što mnogi od njih ne posjeduju nikakve dokumente kod sebe. I to je meni zanimljivo, ta činjenica da, tko god dođe, iz bilo koje države na hrvatsku granicu, Hrvatska je dužna njemu dati smještaj, dokumente i hranu. Međutim, svakodnevni smo svjedoci kako imamo veliki broj migranta koji prelaze državnu granicu izvan označenih graničnih prijelaza (na divlje) i koji je tu cilj tih ljudi? Oni prelaze pješke tisuće kilometara, te kad dođu na granicu Europske unije, zaobilaze granične prijelaze i pokušavaju prijeći granicu kroz šume i rijeke. Ponavljam, koji je tu cilj tih ljudi? Za mene je to vrlo sumnjivo pitanje. Većina njih nemaju kod sebe nikakve dokumente, ali znam da posjeduju vrlo skupe mobitele, te sam čuo zanimljiv podatak koji govori da je kod Velike Kladuše,*

³¹ Globalni sporazum o migraciji ili Marakeška konvencija skraćeno je ime predloženog ugovora UN-a, punog imena Globalni sporazum za sigurnu i urednu migraciju iz 2015. godine (https://hr.wikipedia.org/wiki/Globalni_sporazum_o_migraciji, 9.10.2023., 19:27).

gdje je najčešća ilegalna tranzitna ruta migranata, najveća dnevna isplata gotovine na bankomatu u Hrvatskoj. U pravilu su često to mladi muškarci bez žena, te kod takve situacije vidim ogroman problem, upravo što se tiče radikalizacije Europe, gdje vidimo da se stvaraju novi blokovi Kine i Rusije, koje žele slabu Europu, a upravo te migracije bi mogle dovesti do radikalizacije Europe. Njemačka, kao velika europska sila, ima veliki porast broja socijalnih slučajeva, od kojih su zapravo najviše migranti koji su došli tamo. I opet postavljam pitanje, zbog čega Europska unija dozvoljava toliki priljev migranata, čak i van samih graničnih prijelaza, a kad onda, izneseš svoj komentar, kako to nije dobro, kako bi trebalo to postrožiti i regulirati, postaješ ekstremist. I sada, kada to sve stavimo u određeni politički spektar, veliki broj lijevih udruga su zapravo te koje omogućavaju i pozivaju se na politiku pristupačnosti i otvorenosti prema migrantima. Smatram to vrlo opasnim i nepredvidivim po pitanju budućnosti u Europi, ali i po pitanju samog narativa i štíćenosti migranata.

Sugovornik 2: *Mislim da ljudi drugačije reaguju na situaciju u kojoj su se našli s obzirom na mogućnosti koje se nude. Da, situacija je loša za mnoge mlade. Često, mnogi mladi su svjesni da žive gore od svojih roditelja, to pokazuju istraživanja. Da se vratim samo na ekstremizam. Mislim kako ono što je ekstremno, da se mijenja kroz povijest. Kao primjer, izdvajam kako je nekada zagovaranje zabrane dječjeg rada, zagovaranje osmosatnog radnog vremena te javnog zdravstva, bilo ekstremno, to je bio radikalni stav. Takav radikalni stav, normaliziran je onda kada su oni, koji su bili u lošoj poziciji se izborili za svoja prava. Tu se može vidjeti kako su se kroz povijest borbom ostvarivala bolja prava i uvjeti života. To što se društvo tehnološki razvija te je više bogatstva, to, isto tako nije garancija kako će se to bogatstvo dijeliti te da ćemo svi profitirati. Kao primjer možemo vidjeti zadnjih 30 godina hrvatske države, BDP konstantno raste, ali imamo puno gubitnika u tranziciji. Za mene je ekstremni stav da tržište treba diktirati tko će i pod kojim uvjetima imati zadovoljene osnovne životne potrebe. Stav, koji se često može čuti u Zagrebu je da, ako si ne možeš priuštiti najam stana u glavnom gradu, onda nemoj tu ni živjeti. To je za mene ekstremni stav. Dok stav, kako treba uvesti kontrolu na cijenu najma stana, te da treba dodatno oporezivati one koji gomilaju prazne nekretnine i da treba povećati javni stambeni fond kako bi se moglo utjecati na cijene u privatnom najmu, to smatram vrlo zdravim razmišljanjem. No, s obzirom na stanje moći u društvu moj*

stav da na to treba reagirati i ublažiti trenutnu situaciju s tim, se proglašava ekstremnim ili povratkom u socijalizam, a stav koji stavlja privatnog vlasnika po pitanju društvenog prioriteta iznad neki bazičnih potreba, da negdje imamo za živjeti, se predstavlja kao logičan, racionalan i znanstven.

Sugovornik 3: *Mladi dosta teško dolaze do posla, no u posljednje vrijeme kao što vidimo i to se mijenja pa Hrvatska uvozi u velikom broju radnu snagu, pa tu ima vjerojatno i prostora za zapošljavanje mladih. No, pitanje je mogu li se ti poslovi uklapati u projekciju onog što bi mladi u RH htjeli raditi. Stoga mnogi odlaze van radi pronalaženja, po njima kvalitetnijeg i bolje plaćenog posla. Jedan od glavnih razloga odlaska mladih van RH je i nezadovoljstvo organizacijom i funkcioniranjem Hrvatskog društva, odnosno neuređenošću na različitim poljima. Taj ogroman odlazak mladih zapravo govori da oni uopće nisu radikalni i ekstremni, jer to zapravo predstavlja njihov bijeg od suočavanja s problemima i bilo kakvog pokušaja da demokratskim sredstvima, što uključuje i prosvjede, društvo mijenjaju i prilagode ga svojim potrebama. Radije bježe nego mijenjaju, gdje je tu ekstremizam?*

Je li korupcija jedan od okidača koji mogu radikalizirati, ne samo mlade, već općenito građane u borbi protiv nepravde – postoji li uopće iskazivanje tog nezadovoljstva?

Sugovornik 1: *Ja sam tijekom svog školovanja na fakultetu bio izrazito protiv bavljenja politikom. Politika me uopće nije zanimala niti sam htio biti dio toga. U politiku sam ušao sasvim slučajno preko prijatelja, gdje u početku nisam uopće htio biti dio same politike, već sam obavljao drugi, administrativni, posao za određenu stranku. Međutim, kako je vrijeme odmicalo i kako sam stekao dojam o važnosti pozicija u politici, to me privuklo da se osobno počnem baviti politikom. Iz osobne perspektive, trenutno govoreći, mislim da političari koji su trenutno u mogućnosti mijenjati zakone, nije u interesu stvaranje, novih, drugačiji političkih grupacija, već tko želi može se pridružiti, tko ne želi, nek se makne. Zapravo, u suštini, mislim da je problem što se ljudi ne bave politikom. Mislim da bi mladi trebali, s osamnaest, devetnaest godina, učlaniti se u bilo koju stranku, isključivo zbog toga kako bi iznutra*

vidjeli kako funkcioniraju stvari – kako se donose zakoni, zašto se donose zakoni, kako se "kupuju ruke" i gdje na kraju to vodi naše društvo u cijelosti. Smatram, da više ljudi poznaje sustav iznutra, da bi se tu stvorila jedna kritična masa koja bi zasigurno počela određene promjene po tom pitanju. Upravo zbog toga smatram da radikalne skupine često služe zbog toga kako bi kupile širi broj ljudi radi mijenjanja postojećeg političkog podneblja, te često te radikalne grupacije postaju stranke. Zapravo mnogo ljudi koji prvo osnuju udrugu koja promiče određena načela za koje se bore, nemaju drugog izbora nego ući u politiku jer je to jedini način institucionalnog djelovanja koji može donijeti određene rezultate. Također, mislim da naši političari ne razmišljaju o budućnosti radne snage u Hrvatskoj, te smatram da takva politika vodi ovu državu u propast.

Sugovornik 2: Mislim da ljudi zauzimaju stav s dosta ljutnje, ali rezigniran, u smislu da se to neće promijeniti nikada. Situacija je takva da ljudi ne vide rješenje tog problema, a netko tko bi i mogao nuditi rješenje, nema snagu da ga provede. Općenito mislim, da se previše naglašava korupcija kao termin u našem društvu. Imamo taj jedan momenat gdje mi smatramo da smo najkorumpiranija država, ali taj problem postoji i u zapadnim – razvijenijim državama, samo se o tome toliko ne priča. Postoji slučaj legalizirane korupcije kao naprimjer u SADu, gdje se izborni kandidati, kako bi ušli u izborni senat, moraju financirati, i to milijunskim iznosima. Također, predizborne kampanje su isto neki oblik korupcije, gdje 'veliki igrači' financiraju političke kampanje, što je isto neki oblik korupcije. Korupcija apsolutno postoji, te se na neki način svi oslanjaju na nju. Kao primjer navodim specijalistički zdravstveni pregled – znamo da se na određene stvari čeka i po godinu dana na red. Svatko od nas, pa uključujući i mene, će, ako ima neku vezu u sustavu, probati doći na pregled prije zadanog termina. Mislim da je korupcija nešto što nikad nećemo moći nadvladati u sustavu u kojem ljudi trebaju gaziti jedni po drugima, kako bi zadovoljili osnovne životne potrebe, tj. preživjeli.

Sugovornik 3: Korupcija bi trebala utjecati na stvaranje otpora mladih prema nepravdi, no ja taj otpor ne vidim. Ja vidim bježanje od pružanja otpora jer bilo kakvo, a ne dao Bog otpor tipa onog u Francuskoj, u Hrvatskoj bi bilo proglašeno ne

otporom nego ekstremnim radikalizmom i terorizmom. Zato ne pružanje otpora mladima prema korupciji treba razumjeti. U Hrvatskoj mladi ne preuzimaju stvari u svoje ruke, osim onoga dijela mladih koji u stranačkim, diktiranim i kontroliranim uvjetima se penju po hijerarhijskoj strukturi zauzimajući određene funkcije, no to nije u tom kontekstu.

Internet je svijet pretvorio u globalno selo. Jesu li društvene mreže plodno tlo za radikalizaciju neispunjenih i nezadovoljnih mladih ljudi?

Sugovornik 1: *Mislim da je pažnja ta koja je bitna stvar u odrastanju i vrlo je moguće da tamo gdje ne dobe pažnju, a trebali bi dobiti, uistinu postoji mogućnost, iako nakane te organizacije koja pridodaje pažnju mladim ljudima, da mladi tu pažnju pronađu u radikalnim pokretima. Ja vidim problem u sustavu, ako se svi slažemo da su društvene mreže loše, onda treba postojati netko mjerodavan tko će te mreže onemogućiti djeci i mladima. Razgovarao sam s doktorima s odjela za djecu u Klaićevoj i kažu kako imaju kroničan problem, te kako nedostaje skoro tristo psihijatar za djecu. Doktori jasno govore kako već sad vide problem u neprekidnom korištenju mobitela, međutim, nemaju klasifikaciju bolesti koju bi mogli pisati kao tehnološki problem. Struka jasno vidi loše posljedice društvenih mreža i mobitela na mlade, ali nemaju prostora kroz koji bi se to moglo promijeniti tako da se to sve zajedno stopira. Očekujem da će biti sve više problema zbog toga, a hoće li mladi otići u ekstreme ili će trebati ići u psihijatrijske ustanove radi toga, ne znam, ali smatram taj ishod realnim – tu nije problem u djeci već u sustavu i roditeljima. Naravno, svaki roditelj i čovjek ima drugačiji pristup odgoju vlastitog djeteta, ali da bi sustav mogao više utjecati, to svakako, a tu dolazimo do određenih udruga koje promoviraju loši sadržaj pod dobar. Smatram da određeni dio osoba koje su išle mijenjati spol su išle mijenjati zato što im je bilo uvjetno nametnuto, ne direktno, nego suptilno u smislu "možda nisi cura, možda si dečko", "operacija za promjenu spola je plaćena", "dobit ćeš medijsku naslovnicu i emisiju" – jednostavno mladi koji su u određenoj životnoj fazi, gdje se oni možda loše osjećaju, nemaju potporu od obitelji, u takvoj situaciji, nemaju što izgubiti, pa zašto ne bi probali biti nešto drugo, a to onda ostavlja dugoročne posljedice na njega i na njegov život. Kada se tako nešto nameće*

kao normalni obrazac ponašanja, čak i poželjan, to onda smatram određenom vrstom radikalizacije, koja može biti štetna za društvo u budućnosti.

Sugovornik 2: *Ljudi, koji su nezadovoljni, često kroz internet i kroz internetske platforme traže objašnjenje, zbog čega im se to događa, te su vrlo često ga spremni prihvatiti. Naravno, tu postoji opasnost od interneta, gdje ljudi koji nude 'utjehu' mogu iskoristiti svoj položaj te to može biti u svrhu zarade, vlastitog utjecaja ili manipulacije zbog ostvarivanja političkih ciljeva. Kao primjer mogu navesti situaciju u kojoj određena osoba raspiruje rasnu mržnju prema migrantskim radnicima i njih krivi što su plaće domaćim radnicima male i što loše žive, mogu očekivati potporu od onih kojima skretanje fokusa sa strukovnih problema odgovara, a to mogu biti ljudi na visokim pozicijama ili korporacije. Oni radije žele da se nezadovoljstvo radnika pretvori u međusobno svađanje, pa čak i eskalacija u rasnu mržnju, te smatram da to mnogima odgovara više odgovara s materijalne strane nego da se nezadovoljstvo radnika preusmjeri u zajedničko organiziranje boljih uvjeta rada i za domaće radnike i za migrante. Onaj koji ima bolji materijalni poticaj u početku, taj će više iskočiti na platformama. Te stvari se preslikavaju na društvo, u smislu, čija će interpretacija biti pristupačnija mladima, a čija neće. Na kraju, iskače onaj od koga bogati, koji ulažu u to, imaju koristi.*

Sugovornik 3: *Djeca i mladi su oduvijek tražili idole van obitelji i škole. Ranije su to bili neki istaknuti vršnjaci i sportaši. Danas očito su to više influenceri i youtuberi. Obrazac je isti, samo su drugi autoriteti. Svatko tko je autoritet mladima može pozitivno ili negativno na njih utjecati. Rješenje je u razgovoru i obrazlaganju mladima svih tih autoriteta i što oni zapravo predstavljaju te nude li prava rješenja. Takav pristup bi trebao imati obrazovni sustav, a ne da ignorira pojavu novih autoriteta kao što su youtuberi i influenceri.*

Postoji li govor mržnje u Hrvatskoj, te može li to biti uzrok nasilnog ponašanja, koje vodi ekstremizmu?

Sugovornik 1: *Moje mišljenje je da je mržnja osjećaj ili stanje koje je puno agresivnije, koje doslovno izaziva neku napetost. Mi smo se zadnjih pedeset godina, kao društvo, jako odmaknuli od određenih normi koje su bile normalne do tih godina. Ljudi su stoljećima živjeli na jedan način, tu prvenstveno mislim na obitelj, a onda smo se pretvorili u društvo gdje je posao postao puno bitniji od same obitelji. Možda grubo zvuči, ali mislim da je tome tako zbog toga što je izuzetno teško uskladiti radno vrijeme s obvezama djece, što uključuje školski raspored te cjelokupni obrazovni sustav. Kad sam ja bio dijete koje je išlo u osnovnu školu, bilo je normalno da su dosta mojih vršnjaka tada odgajali baka i djed. Danas je to skoro pa nemoguće jer veliki postotak ljudi radi do sve kasnije dobne granice te su njihovi unuci prestari kako bi ih oni čuvali te pomagali u odgoju zajedno s roditeljima. Tako da mislim da u današnje vrijeme, djeca se puno prije odvajaju od svojih roditelja u toj najranijoj dobi, upravo zbog novog načina života (radno vrijeme, preokupiranost karijerama i vlastitim uspjesima), za što ne mislim da je odmah nužno loše, ali sigurno da kod djece, takva situacija, iziskuje dodatnu potrebu za samostalnošću. To se razlikuje od mog načina života kad sam bio u predškolskoj i ranoj osnovnoškolskoj dobi. No, mislim da je možda prirodnije za dijete ovakav način života gdje se ta samostalnost očituje kad djeca krenu u školu i postaju svjesna, pogotovo preko određenih digitalnih aplikacija koje pružaju mogućnost popularnosti, a čovjeku je popularnost ugodna. Zašto to govorim, zbog toga što ta popularnost kod djece može dovesti do diskriminacije, gdje onaj superiorniji "gazi" onog slabijeg, koji može imati određeni fizički nedostatak, neki "čudan" obrazac ponašanja ili biti izdvojen iz mase i ismijavan. Tada takav osjećaj nemoći kod žrtve, ako nema podršku obitelji koju smatram ključnom, da će reagirati na način koji je prirodan. To znači da emocije, koje se skupljaju u tom mladom čovjeku, na neki način moraju izaći van. Ako mlada osoba nema gdje kanalizirati frustracije kroz određeni hobi, na kraju dana i roditelje, ako ne možeš s njima razgovarati, zbog toga što je jako teško, ponekad, iskomunicirati s djetetom da se "otvori", onda me uopće ne čudi da mladi, također pod utjecajem društvenih mreža, nađu način da uzmu stvari u svoje ruke te odu u konačni obračun s osobama koje su ih maltretirale, nažalost, ponekad i izuzetno*

nasilnim putem. Sada dolazimo do pitanja, tko je u početku kriv, tko snosi odgovornost za takve, krajnje posljedice. Mislim da je to sve povezano s društvenim mrežama i današnjim stilom života gdje su mladi izuzetno prepušteni, bez nekog posebnog nadzora, bespućima interneta. Vjerujem da mnogim roditeljima odgovara, kada dođu umorni s posla, dati svojoj djeci mobitel u ruke da ih to preokupira, jer jednostavno su umorni nakon cijelog dana, ali tebe određeni algoritmi na, primjerice Youtubu, vrlo brzo odvuku na određen sadržaj, koji često nije primjeren uzrastu koji koristi u tom trenutku mobitel ili tablet te jednostavno, to što dijete tamo vidi, to ono i pamt te mu ostaje u podsvijesti. Mislim da još uvijek kod nas ne postoji ekstremizam u toj mjeri u kojoj bi mogao postati kroz nekoliko godina, kada će generacije koje su sad u adolescentskoj dobi postati starije pod utjecajem društvenih mreža.

Sugovornik 2: *Mislim da je govor mržnje prvi korak da se opravda i legitimira, a zatim i napadne nekoga. Trenutno imamo dobar primjer s migrantskim radnicima. Ako se za njih govori da su prljavi, drugačije kulture, da su potencijalno opasni, pa sve do toga da su oni organizirana skupina koja je došla da nas zamijeni, skupina koja će islamizirati Europu i porobiti bijele ljude. Ako se te ljude predstavlja na takav način, te se uporno u javnom prostoru potiče zabrana njihovog dolaska pa čak i protjerivanje. Tu se onda stvara stav kojim se opravdava takav narativ i stvara se panika među populacijom – upornim govorenjem građanima kako su migrantski radnici i migranti općenito, opasnost i prijetnja društvu. U suštini, taj 'netko', tko plasira takav stav prema migrantima, nije isključivo rekao uzmite u ruke palice i borite se protiv tih ljudi, ali je normalizirao pristup prema tim ljudima kao da su oni manje vrijedni ili kriminalci. To dovodi do stigmatizacije cijele društvene skupine. Tako da, smatram kako govor mržnje postoji u društvu i kako je on opasan te može voditi prema sljedećem koraku, a to je radikalizacija i nasilje. Smatram da će migranti i dalje dolaziti jer Europi, pogotovo Njemačkoj, fali stranih radnika. Migrantska kriza je politička manipulacija koja odgovara ljudima koji su na pozicijama moći. Migranti, ako ne mogu doći do dokumenata, i ne mogu zaraditi za egzistenciju okreću se sitnom kriminalu. Ako se to dogodi u Hrvatskoj, neki mali skandal takve vrste, ekstremna desnica će to predstaviti kao najveću prijetnju društvu i suverenitetu Hrvatske.*

Sugovornik 3: *Sprječavanje govora mržnje se radikaliziralo do te mjere da se ljudi boje stvari nazivati pravim imenom. Tako da ako je neki Islamist počinio neko zlo djelo ili ako kaznena dijela čine neke rasne ili etničke skupine, ili kao u Hrvatskoj da čitava jedna etnička skupina parazitira na socijalnoj pomoć, ti pojedinci i skupine se ne smiju imenovati jer se to smatra govorom mržnje. To je zapravo guranje problema pod tepih koji onda eskalira. To se upravo događa u Švedskoj. U Hrvatskoj vidim pokušaje da se ipak neke stvari imenuju, ali govor mržnje ne vidim.*

Političko etiketiranje na Ustaše i Partizane, evociranje prošlosti – Drugog svjetskog rata – zbog čega se konstantno vrtimo u krug?

Sugovornik 1: *Logika je vrlo jednostavna, u saboru postoji dosta ljudi koji govore i iznose svoja stajališta suvislo i relevantno, no njih nikad nećeš vidjeti u dnevniku, zašto? Jer u dnevniku završava onaj dio rasprave gdje se zastupnici svađaju i rade cirkuse, zbog toga što je to puno zanimljivije građanstvu, nego suvisla, dosadna rasprava. Tada, ljudi koji su došli u sabor s namjerom da naprave neke promjene, da budu suvisli, shvate, da jedino kako mogu dobiti mandat je da postanu "ekstremisti". Oni se u početku moraju svađati, vikati, glasno raspravljati, protestirati, biti pomalo i degutantni, kako bi kasnije uspjeli dobiti novi mandat, a time imati i veći utjecaj na vlast. Zbog toga su jeftine doskočice jedini način na koji možeš doći do pažnje medija i javnosti, te time steći određeni broj glasova. Uz to, ogroman problem vidim u tome što velika većina građana ne izlazi na izbore. Jedan od političkih trikova je taj da se politika toliko "ogadi" građanima, da ih to jednostavno ne zanima, te ne izlaženjem na izbore, se praktično ti ne poništene listići pribrojavaju onome tko ima veći broj glasova. Zapravo, cilj je taj da ti makneš raspravu u javnosti s nečeg korisnog i konstruktivnog, na banalna nadvikivanja o ustašama i četnicima. Smatram da tu postoje "korisne budale" koje s namjerom rade cirkus, te čak mislim da su neki od njih i vrlo inteligentne osobe koje su vjerojatno i plaćene od strane određenih ljudi da rade to. I mislim da se upravo kroz to gubi srž politike, a to je da ona mijenja stvari na bolje za građane. Osobno sam protiv svih totalitarnih režima, i sve što ide u bilo koji ekstrem, nije dobro i ne koristi društvu. Bilo koji oblik ekstremizma nije dobar, ali je vrlo bitno, da se mladima i starima nametne osjećaj društvene i biračke*

odgovornosti te ono što bih ja osobno mijenjao je obaveza glasovanja. Ako ne želiš glasati za nikoga, dođi i poništi listić. Također, smatram da je vrlo opasno to što rade Možemo. Oni su počeli uvlačiti u vrtiće preodijevanje dječaka u cure, te imam osjećaj da im to nameću i za mene je to vrlo radikalna stvar koja društvo vodi u lošem smjeru. I ne, ne smatram se ekstremnom desnicom.

Sugovornik 2: *Smatram da ne postoji niti jedna država u kojoj ljudi imaju razvijenu političku kulturu da znaju prepoznati laž naspram istine ili da znaju da ono što im se plasira, da je loše za društvo. Često se pozivamo na medijsku kulturu, ali mislim da nije to način na koji se može riješiti filtriranje sadržaja od strane korisnika. Veliki problem dolazi od vlasničke strukture medija i principa na kojem mediji funkcioniraju. Uglavnom su svi mediji, privatni mediji. Medijske korporacije su investicija, koja funkcionira kao i svaka druga industrija. Vlasnik koji je kupio medij, nije kupio s ciljem da informira ljude, nego da od njega ima zaradu. Ako stvari funkcioniraju tako da ti očekuješ profit od temeljne funkcije javnog informiranja, naravno da će doći do dezinformacija, click baita, pogodovanja određenim skupinama te na kraju krajeva, može doći do trgovine utjecajem, zbog toga što određena medijska korporacija može filtrirati tko će dobiti prostor, tko neće dobiti prostor, čija ideja će doći iskočiti u medijskom sadržaju, a čija neće. Dakle, vlasnici i korporacije imaju ogromnu moć, te jedino tko može utjecati na njih su političari i poslodavci, koji imaju koristi od njih, te svi zajedno sudjeluju u kreiranju javnog mnijenja. Što se tiče prizivanja Drugog svjetskog rata, Ustaša i Partizana, mislim da se time često manipulira. To su politička bojna polja kojima se uspješno skreće pozornost s pravih i relevantnih pitanja za društvo, no s druge strane, smatram da su ta pitanja, oko prošlosti, ljudima važna zbog vlastitog identiteta i povezanosti s precima. Sukobi koji su se tada događali nisu nepostojeći, i danas su tu. Također, stalno vraćanje u prošlost događa se jer se sve više, danas, pokazuje kako je tisućljetni san Hrvata za samostalnom državom, postao noćna mora ili blaže rečeno razočaranje. Ljudi su razočarani postignućima u zadnjih 30 godina samostalnosti. Tako da se u toj situaciji, gdje postoji određeno nezadovoljstvo stanjem u državi, političari sve više moraju truditi da delegitimiraju prošlost kako bi legitimirali sebe i svoju politiku. Što si ti danas gori, to moraš više demonizirati ono što ti je prethodilo da bi zadržao politički legitimitet. Dat ću još jedan primjer stanovanja – naravno da*

mladi ljudi pokazuju interes za periodom SFRJ gdje si ti mogao s relativno niskim primanjima si priuštiti gradnju kuće, dok su danas cijene kvadrata stanova otišle u takve visine, da si rijetko tko, s normalnim primanjima, može priuštiti. Tako da, to što je privlačno iz prošlosti je vrlo opasno za vladajuće. Opasno je prisjećati se, mislim na starije koji su živjeli u onom dobu, da se može drugačije živjeti. Opasno je da postoji alternativa onome što trenutno živimo i zato smatram da se često izvlače Ustaše i Partizani, i cijela delegitimizacija bivšeg sustava kako bi nam se prikazalo i reklo da nema alternative za sadašnji sustav – da je ovo što trenutno imamo, najbolje.

Sugovornik 3: *Mislim da se stvari moraju razjasniti, argumentirano ogoliti do čistih činjenica kako bi pokoljenja živjela istinu, a ne razne obmane koje su nažalost prodrle u obrazovne knjige hrvatskog školstva. U tom kontekstu teme iz tih ratova nisu loše, no one se uglavnom ne upotrebljavaju u tom kontekstu nego zbog skupljanja političkih bodova ili stigmatizacije. Na ideološkoj razini imamo većinsku podjelu kod medija i kod povjesničara, pa ne čudi velika podjela kod građana. Nitko više ne priznaje tuđe argumente, već isključivo nameće svoje "istine", a to nije put do prave istine.*

Posljednje, sedmo pitanje, koncipirao sam tako da sam trojici ispitanika, svakome posebno, postavio pitanje.

Smatrate li se ekstremnom desnicom?

Sugovornik 1: *Ne smatram!*

Smatrate li se ekstremnom ljevicom?

Sugovornik 2: *Ne, ne smatram se. To je etiketa koju dobijem zbog svojih stavova. Svoje stavove ne smatram ekstremnim, dapače, svoje stavove smatram puno manje ekstremnim od stavova koji brane trenutni poredak. Smatram da je ovo društvo potrebno korjenito promijeniti ako želimo preživjeti. U tom smislu, smatram da bih bio percipiran kao radikal.*

Smatrate li da su desnica i ljevica u domaćoj politici jednako odgovorne po pitanju prizivanja prošlosti u svrhu osvajanja političkih poena?

Sugovornik 3: *Da. Nijedna opcija kada je bila na vlasti, a tad je to moguće, nije se potrudila uz pomoć znanstvenika i javnih medijskih rasprava raščistiti sve dvojbene teme koje nas opterećuju iz prošlosti, nego je također u javnom prostoru i kroz obrazovni sustav progurala svoju ideologiju. Hrvatsko društvo je duboko podijeljeno, jedino prihvaćanje argumenata nas može zacijeliti.*

4.2 Osvrt na intervju

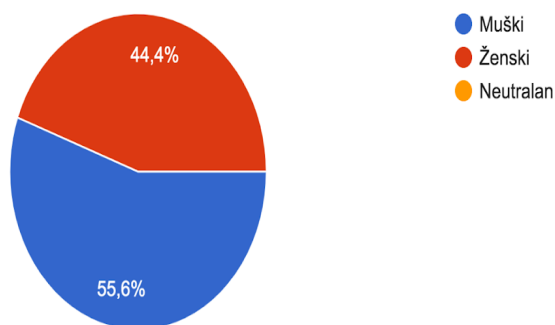
Ovim intervjuom, koji je obuhvaćao tri strane - desnu, lijevu i neutralnu, sam htio prikazati koliko ideološko opredjeljenje može zavarati realan stav. Sugovornik 1, jasno ima istančanu crtu za tradiciju i obitelj, propitkuje pokrete LGBTQ zajednice, te zapravo, na neki način poentira prstom u ljevicu, koja podupire otvorenost i liberalnost prema društvu. Da ne shvatite kako mislim da je Sugovornik 1 radikalni desničar, nije, ali vrijednosti koje njeguje su tradicionalne kršćanske, a to isključuje toliko veliku toleranciju prema LGBTQ zajednici i migrantima. Njegov stav o radikalizaciji i ekstremizmu u Hrvatskoj je da skoro uopće ne postoji. Radikalnim vidi migrantsku krizu koja je i po mojem mišljenju postala određeni europski problem, upravo zbog ilegalnih prelazaka, ali i mogućnost ulaska bez dokumenata u Europsku uniju. Što se tiče Sugovornika 2, mišljenja sam kako vrlo suvereno barata terminologijom i informacijama koje iznosi u odgovorima. Stavovi oko zapošljavanja i gospodarske politike dolaze iz njegovog njegovanja određenih socijalističkih

doktrina, ali konstruktivno govori o javnom stambenom fondu i radničkim pravima. U svakom od odgovora se nadovezuje na trenutno stanje sa zapošljavanjem. Desnicu ne spominje, ali spominje vladajuće i kapitalizam kao sustav, gdje jednake prilike za svakoga ne postoje. Smatra da hrvatsko društvo nije radikalno, ali da se etiketiranje određenih stavova – tu smatra svoje stavove – smatra radikalnim. Sugovornik 3, stručnjak za sigurnost, kojeg sam htio intervjuirati zbog neutralnog, stručnog stajališta, iznosi stručne odgovore. On jasno daje uvid u trenutno stanje u Hrvatskoj. Apsolutno poentira kako u Hrvatskoj mladi uopće nisu radikalni, dapače, čak ni ne koriste određena demokratska, blaža, prava kako bi mijenjali stvari. Govori kako mladi uopće nisu inertni po tom pitanju te da su vrlo nezainteresirani. Sve troje ispitanika su mišljenja kako etiketiranje na desne i lijeve je isključivo političkog karaktera.

4.3 Anketno istraživanje

Uz intervju, proveo sam istraživanje anonimnom anketom. Ispitanicima je bilo ponuđeno 12 pitanja. Anketa je „oblik istraživanja koje kao osnovni izvor podataka koristi osobni iskaz o mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju, pribavljen odgovarajućim nizom pitanja te upoznavanje sa stavovima i mišljenjima populacije o društveno relevantnim pitanjima” (Pikić, 2011: 12). Cilj ove ankete je dobivanje javnog mišljenja o temi radikalizacije, ali i konkretnih socioekonomskih problema u Hrvatskoj. 63 ispitanika odgovorilo je na anketu u periodu od 25. rujna do 7. listopada 2023. godine. Anketa je po rezultatima, poprilično podijeljena na pola što se tiče odgovora. U nastavku ću priložiti grafove svakog pojedinog pitanja te ukratko obrazložiti odgovore ispitanika.

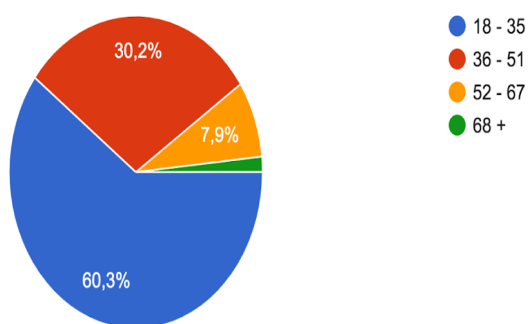
Spol
63 odgovora

Graf 1 - Spol

Prvi graf prikazuje spol ispitanika. Anketu je riješilo 28 pripadnika ženskog spola te 35 pripadnika muškog spola.

Dob
63 odgovora

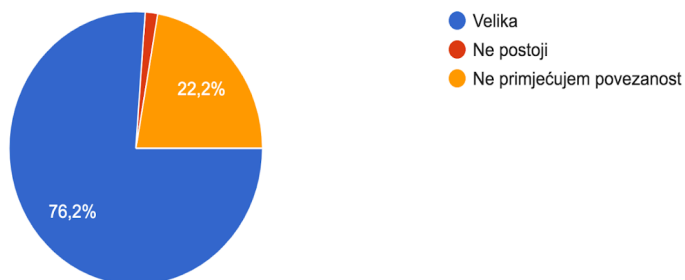

Graf 2 - Dob

Graf pod brojem dva prikazuje dob ispitanika. Njih 38 pripada dobnoj kategoriji od 18 – 35 godina, dok ih 19 pripada dobnoj kategoriji od 36 – 51 godine. 7 osoba koje su riješile anketu su u kategoriji 52 – 67 godina, dok od 68 na više je riješila jedna osoba.

Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?

63 odgovora

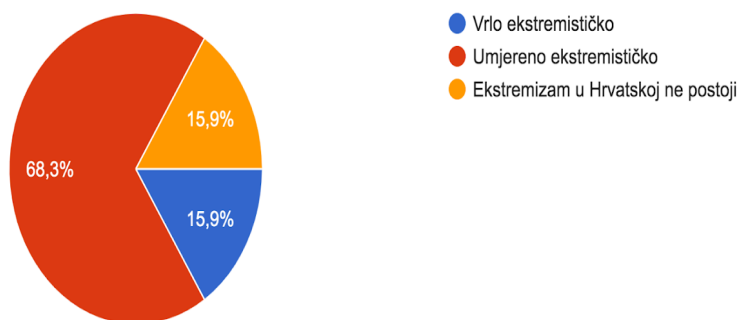

Graf 3 - Kakva je povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?

Treći graf prikazuje odgovore na pitanje „Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?”. Ponuđeni odgovori bili su „Velika” koji je odgovorilo 48 ispitanika, „Ne postoji” jedan ispitanik i „Ne primjećujem povezanost” 14 ispitanika.

Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?

63 odgovora

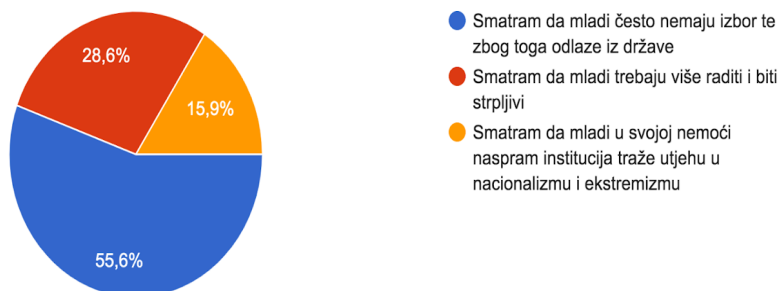

Graf 4 – Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?

Graf pod brojem četiri prikazuje odgovore na pitanje „Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko”. Ispitanici su imali ponudeno „Vrlo ekstremističko” te se za tu opciju opredijelilo desetero ispitanika, te je isto toliko, desetero njih, stavilo kao odgovor „Ekstremizam u Hrvatskoj ne postoji”. Najviše klikova dobio je odgovor „Umjereno ekstremističko”, koji je odabralo 43 ispitanika.

Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?

63 odgovora

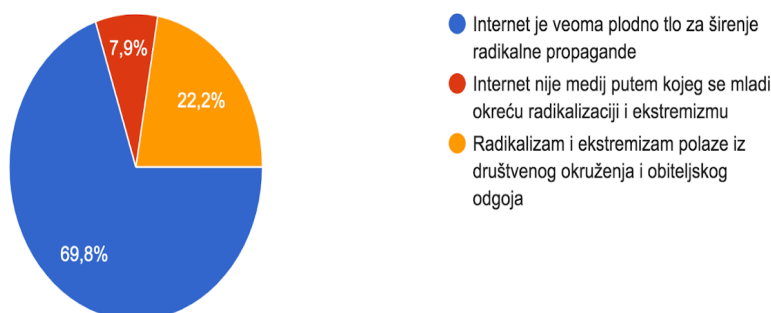

Graf 5 - Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?

Peti graf odnosi se na pitanje „Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?”. Odgovor „Smatram da mladi često nemaju izbor te zbog toga odlaze iz države” označilo je 35 ispitanika. „Smatram da mladi trebaju više raditi i biti strpljivi” odgovorilo je 18 ispitanika, a odgovor „Smatram da mladi u svojoj nemoći naspram institucija traže utjehu u nacionalizmu i ekstremizmu” označilo je desetero ispitanika.

Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?

63 odgovora

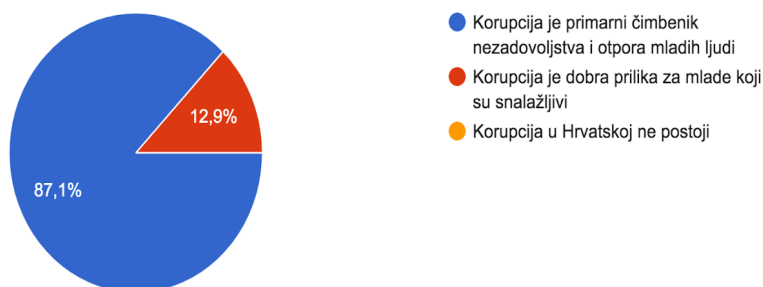

Graf 6 - Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?

Graf broj šest prikazuje odgovore ispitanika na pitanje „Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?” 44 ispitanika odgovorilo

je „Internet je veoma plodno tlo za širenje radikalne propagande”, dok je 14 njih odgovorilo na ponuđeni odgovor „Radikalizam i ekstremizam polaze iz društvenog okruženja i obiteljskog odgoja”. Petero ispitanika odgovorilo je kako „Internet nije medij putem kojeg se mladi okreću radikalizaciji i ekstremizmu”.

Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?
62 odgovora

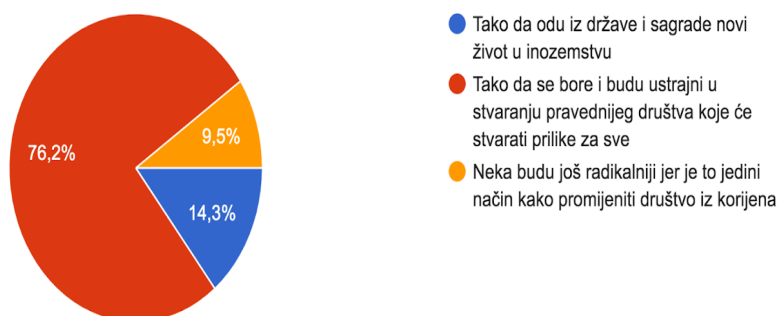

Graf 7 – Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?

Sedmi graf odnosi se na pitanje „Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?” Odgovor „Korupcija u Hrvatskoj ne postoji” nije označio niti jedan ispitanik. Čak njih 54 označilo je opciju „Korupcija je primarni čimbenik nezadovoljstva i otpora mladih ljudi”, a odgovor „Korupcija je dobra prilika za mlade koji su snalažljivi” označilo je osmero ispitanika.

Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?

63 odgovora

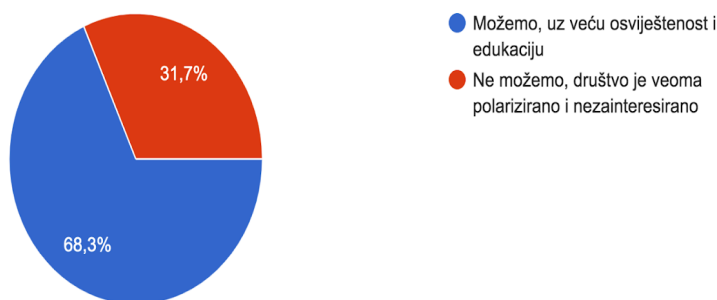

Graf 8 – Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?

Graf 8 prikazuje pitanje „Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?” Na „Tako da odu iz države i sagrađe novi život u inozemstvu” odgovorilo je devet osoba. „Tako da se bore i budu ustrajni u stvaranju pravednijeg društva koje će stvarati prilike za sve” označilo je 48 osoba. Njih šestero odabralo je treću opciju „Neka budu još radikalniji jer je to jedini način kako promijeniti društvo iz korijena”.

Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?

63 odgovora

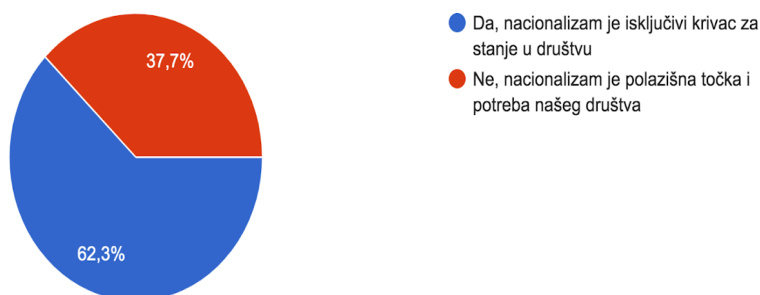
Graf 9 – Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?

Deveti graf predstavlja pitanje „Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?” Ponuđena su bila dva odgovora. Za odgovor „Možemo, uz veću osviještenost i edukaciju” odgovorile

su 43 osobe, dok se za odgovor „Ne možemo, društvo je veoma polarizirano i nezainteresirano” odlučilo 20 ispitanika.

Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?

61 odgovor

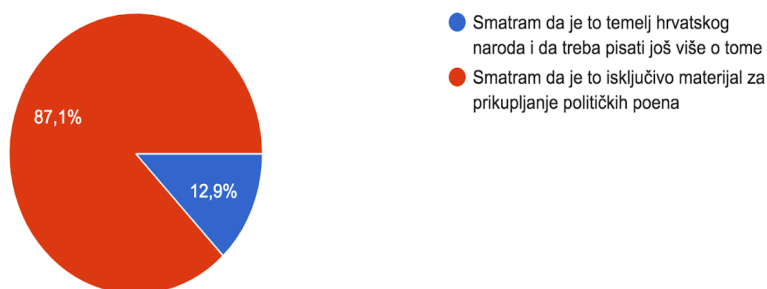

Graf 10 - Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?

Graf deset odgovara na pitanje „Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?” Odgovor „Da, nacionalizam je isključivi krivac za stanje u društvu” označilo je 38 ispitanika. „Ne, nacionalizam je polazišna točka i potreba našeg društva” odgovorilo je 23 ispitanika.

Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?

62 odgovora

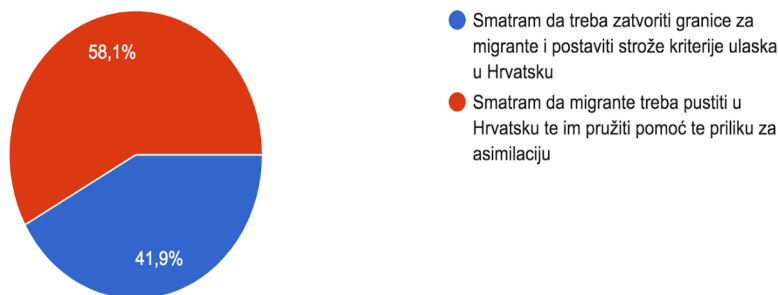

Graf 11 - Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?

Jedanaesti graf prikazuje pitanje „Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog

potpirivanja vatre od strane medija?” 54 ispitanika odgovorili su „Smatram da je to isključivo materijal za prikupljanje političkih poena”. Osmero ispitanika odgovorilo je „Smatram da je to temelj hrvatskog naroda i da treba pisati još više o tome”.

Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?
62 odgovora

Graf 12 - Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?

Posljednje, dvanaesto pitanje, tj. dvanaesti graf donosi pitanje „Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?” Na opciju „Smatram da treba zatvoriti granice za migrante i postaviti strože kriterije ulaska u Hrvatsku” odgovorilo je 26 ispitanika, dok je na „Smatram da migrante treba pustiti u Hrvatsku te im pružiti pomoć te priliku za asimilaciju” odgovorilo 36 ispitanika.

Rezultati anketnog istraživanja obrađeni su alatima inferencijalne statistike kako bi se utvrdilo postoje li među njima statistički značajne razlike u odnosu na dob i spol ispitanika. Rezultati analize prikazani su u Tablicama 1 do 20.

Tablica 1

Spol * Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?

Crosstab

Count

		Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?			Total	
		Ne postoji	Ne primjećujem povezanost	Velika		
Spol	Muški	2	0	0	5	7
	Ženski	2	1	8	24	35
	Total	3	0	6	19	28
Total		7	1	14	48	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,653 ^a	6	,463
Likelihood Ratio	6,736	6	,346
N of Valid Cases	70		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Tablica 2

Dob * Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?

Crosstab

Count

		Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?			Total	
		Ne postoji	Ne primjećujem povezanost	Velika		
Dob	18 - 35	2	0	0	5	7
	36 - 51	3	0	10	25	38
	52 - 67	2	0	4	13	19
	68 +	0	1	0	4	5
	Total	0	0	0	1	1
	Total	7	1	14	48	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,847 ^a	12	,070
Likelihood Ratio	14,431	12	,274
N of Valid Cases	70		

a. 17 cells (85,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,01.

Tablica 3

Spol * Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?

Crosstab
Count

		Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?			Total	
		Ekstremizam u Hrvatskoj ne postoji	Umjereno ekstremističko	Vrlo ekstremističko		
Spol	Muški	2	0	3	2	7
		2	8	22	3	35
	Ženski	3	2	18	5	28
Total		7	10	43	10	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,363 ^a	6	,154
Likelihood Ratio	9,549	6	,145
N of Valid Cases	70		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,70.

Tablica 4

Dob * Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?

Crosstab
Count

		Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?			Total	
		Ekstremizam u Hrvatskoj ne postoji	Umjereno ekstremističko	Vrlo ekstremističko		
Dob	18 - 35	2	0	3	2	7
		3	4	30	1	38
	36 - 51	2	4	8	5	19
	52 - 67	0	1	2	2	5
	68 +	0	1	0	0	1
Total		7	10	43	10	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,859 ^a	12	,021
Likelihood Ratio	22,962	12	,028
N of Valid Cases	70		

a. 16 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Tablica 5

Spol * Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?

Crosstab

Count

		Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?			Total
		Smatram da mladi često nemaju izbor te zbog toga odlaze iz države	Smatram da mladi trebaju više raditi i biti strpljivi	Smatram da mladi u svojoj nemoći naspram institucija traže utjehu u nacionalizmu i ekstremizmu	
Spol	Muški	2	1	2	7
	Ženski	2	12	4	35
	Total	3	5	4	28
Total		7	18	10	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,242 ^a	6	,299
Likelihood Ratio	6,494	6	,370
N of Valid Cases	70		

a. 7 cells (58,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,70.

Tablica 6

Dob * Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?

Crosstab

Count

		Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?			Total
		Smatram da mladi često nemaju izbor te zbog toga odlaze iz države	Smatram da mladi trebaju više raditi i biti strpljivi	Smatram da mladi u svojoj nemoći naspram institucija traže utjehu u nacionalizmu i ekstremizmu	
Dob	18 - 35	2	1	2	7
	36 - 51	3	11	5	38
	52 - 67	2	5	3	19
	68	0	1	0	5
		0	4	0	1
		0	1	0	1
		0	1	0	1

	+				
Total	7	35	18	10	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,012 ^a	12	,784
Likelihood Ratio	8,630	12	,734
N of Valid Cases	70		

a. 16 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Tablica 7

Spol * Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?

Crosstab Count

	Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?				Total
	Internet je veoma plodno tlo za širenje radikalne propagande	Internet nije medij putem kojeg se mladi okreću radikalizaciji i ekstremizmu	Radikalizam i ekstremizam polaze iz društvenog okruženja i obiteljskog odgoja		
Spol	2	3	0	2	7
Muški	2	22	4	7	35
Ženski	3	19	1	5	28
Total	7	44	5	14	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,850 ^a	6	,440
Likelihood Ratio	5,652	6	,463
N of Valid Cases	70		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,50.

Tablica 8

Dob * Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?

Count Crosstab

	Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?				Total
	Internet je veoma plodno tlo za širenje radikalne propagande	Internet nije medij putem kojeg se mladi okreću radikalizaciji i ekstremizmu	Radikalizam i ekstremizam polaze iz društvenog okruženja i obiteljskog odgoja		
Dob	2	3	0	2	7
18	3	24	4	7	38

-					
35					
36					
-	2	12	1	4	19
51					
52					
-	0	4	0	1	5
67					
68	0	1	0	0	1
+					
Total	7	44	5	14	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,234 ^a	12	,904
Likelihood Ratio	7,067	12	,853
N of Valid Cases	70		

a. 17 cells (85,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Tablica 9

Spol * Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?

Crosstab

Count

	Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?		Total
	Korupcija je dobra prilika za mlade koji su snalažljivi	Korupcija je primarni čimbenik nezadovoljstva i otpora mladih ljudi	
Spol Muški	2	0	7
Ženski	3	7	35
Total	3	1	28
	8	8	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,069 ^a	4	,132
Likelihood Ratio	7,500	4	,112
N of Valid Cases	70		

a. 6 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,80.

Tablica 10

Dob * Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?

Crosstab

Count

		Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?		Total	
		Korupcija je dobra prilika za mlade koji su snalžljivi	Korupcija je primarni čimbenik nezadovoljstva i otpora mladih ljudi		
Dob	18 - 35	2	0	5	7
	36 - 51	4	5	29	38
	52 - 67	2	2	15	19
	68 +	0	1	4	5
	Total	0	0	1	1
	Total	8	8	54	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,989 ^a	8	,858
Likelihood Ratio	4,986	8	,759
N of Valid Cases	70		

a. 12 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,11.

Tablica 11

Spol * Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?

Crosstab

Count

		Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?			Total	
		Neka budu još radikalniji jer je to jedini način kako promijeniti društvo iz korijena	Tako da odu iz države i sagrađe novi život u inozemstvu	Tako da se bore i budu ustrajni u stvaranju pravednijeg društva koje će stvarati prilike za sve		
Spol	Muški	2	0	2	3	7
	Ženski	2	3	4	26	35
	Total	3	3	3	19	28
	Total	7	6	9	48	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,165 ^a	6	,405
Likelihood Ratio	5,816	6	,444
N of Valid Cases	70		

a. 10 cells (83,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,60.

Tablica 12

Dob * Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?

Crosstab
Count

		Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?			Total
		Neka budu još radikalniji jer je to jedini način kako promijeniti društvo iz korijena	Tako da odu iz države i sagrade novi život u inozemstvu	Tako da se bore i budu ustrajni u stvaranju pravednijeg društva koje će stvarati prilike za sve	
Dob	18 - 35	0	2	3	7
	36 - 51	4	3	28	38
	52 - 67	2	3	12	19
	68 +	0	1	4	5
	Total	6	9	48	70
		7			

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,223 ^a	12	,767
Likelihood Ratio	9,057	12	,698
N of Valid Cases	70		

a. 18 cells (90,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,09.

Tablica 13

Spol * Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?

Crosstab
Count

		Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?		Total	
		Možemo, uz veću osviještenost i edukaciju	Ne možemo, društvo je veoma polarizirano i nezainteresirano		
Spol	Muški	2	4	1	7
		2	20	13	35
	Ženski	3	19	6	28
Total		7	43	20	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,285 ^a	4	,259
Likelihood Ratio	4,669	4	,323
N of Valid Cases	70		

a. 5 cells (55,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,70.

Tablica 14

Dob * Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?

Crosstab
Count

		Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?		Total	
		Možemo, uz veću osviještenost i edukaciju	Ne možemo, društvo je veoma polarizirano i nezainteresirano		
Dob	18 - 35	2	4	1	7
		3	24	11	38
	36 - 51	2	14	3	19
		0	1	4	5
	52 - 67	0	0	1	1
	68 +	0	0	1	1
Total		7	43	20	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,706 ^a	8	,090
Likelihood Ratio	12,675	8	,124
N of Valid Cases	70		

a. 11 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Tablica 15

Spol * Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?

Crosstab

Count

		Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?		Total	
		Da, nacionalizam je isključivi krivac za stanje u društvu	Ne, nacionalizam je polazišna točka i potreba našeg društva		
Spol	Muški	2	5	0	7
	Ženski	3	17	15	35
	Total	4	16	8	28
Total		9	38	23	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,042 ^a	4	,196
Likelihood Ratio	7,943	4	,094
N of Valid Cases	70		

a. 5 cells (55,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,90.

Tablica 16

Dob * Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?

Crosstab

Count

		Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?		Total	
		Da, nacionalizam je isključivi krivac za stanje u društvu	Ne, nacionalizam je polazišna točka i potreba našeg društva		
Dob	18 - 35	2	5	0	7
	36 - 51	4	17	17	38
	52 - 67	2	13	4	19
	68 +	1	3	1	5
	Total	0	0	1	1
Total		9	38	23	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,563 ^a	8	,228
Likelihood Ratio	12,627	8	,125
N of Valid Cases	70		

a. 11 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

Tablica 17

Spol * Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?

Crosstab
Count

		Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?		Total
		Smatram da je to isključivo materijal za prikupljanje političkih poena	Smatram da je to temelj hrvatskog naroda i da treba pisati još više o tome	
Spol	Muški	2	5	7
	Ženski	3	28	35
	Total	3	21	28
Total		8	54	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,146 ^a	4	,534
Likelihood Ratio	3,421	4	,490
N of Valid Cases	70		

a. 6 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,80.

Tablica 18

Dob * Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?

Crosstab
Count

		Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?		Total
		Smatram da je to isključivo materijal za prikupljanje političkih poena	Smatram da je to temelj hrvatskog naroda i da treba pisati još više o tome	
Dob	18 - 35	2	5	7
	36 - 51	4	28	38
	52 - 67	2	16	19
	68 +	0	4	5
	Total	0	1	1
	Total	8	54	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,311 ^a	8	,724
Likelihood Ratio	6,402	8	,602
N of Valid Cases	70		

a. 12 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,11.

Tablica 19

Spol * Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?

Crosstab
Count

		Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?		Total
		Smatram da migrante treba pustiti u Hrvatsku te im pružiti pomoć te priliku za asimilaciju	Smatram da treba zatvoriti granice za migrante i postaviti strože kriterije ulaska u Hrvatsku	
Spol	Muški	2	5	7
		3	15	35
	Ženski	3	16	28
Total		8	36	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,304 ^a	4	,121
Likelihood Ratio	9,257	4	,055
N of Valid Cases	70		

a. 5 cells (55,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,80.

Tablica 20

Dob * Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?

Crosstab
Count

	Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?			Total
		Smatram da migrante treba pustiti u Hrvatsku te im pružiti pomoć te priliku za asimilaciju	Smatram da treba zatvoriti granice za migrante i postaviti strože kriterije ulaska u Hrvatsku	
	2	5	0	7
18 - 35	4	21	13	38
36 - 51	2	8	9	19
52 - 67	0	2	3	5
68 +	0	0	1	1
Total	8	36	26	70

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,132 ^a	8	,331
Likelihood Ratio	11,875	8	,157
N of Valid Cases	70		

a. 11 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,11.

4.4 Zaključak anketnog istraživanja

Iz rezultata analize vidljivo je da statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika s obzirom na dob postoji samo kod pitanja Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko (Tablica 4) pri čemu ispitanici srednje životne dobi (36 - 67), u statistički značajnijem broju, smatraju da je vrlo ekstremističko, dok mlađi ispitanici (18-35) smatraju da je u najvećem postotku umjereno ekstremističko. Ostale kategorije ispitanika odgovaraju u otprilike podjednakim postocima na spomenuta pitanja. Takav rezultat, s vrlo malo odstupanja u ostalim kategorijama, vrlo vjerojatno je povezan s načinom konzumiranja vijesti o temama na temelju kojih su bila sastavljena pitanja. Pitanja korupcije, narativa Drugog svjetskog rata te socioekonomskih prilika su obojena negativnom konotacijom od strane ispitanika jer je vrlo jasno vidljivo kakvo je stanje u društvu, te kako mladi i stari često nemaju izbora i žive debelo ispod europskog prosjeka, ali ne pokazuju inertnost po pitanju promjena. Kod svih ostalih pitanja nije uočena statistički značajna razlika u odnosu na dvije spomenute demografske karakteristike.

5. Zaključak

Ovaj diplomski rad smatram dobrim predloškom za moje daljnje istraživanje o temi radikalizacije i ekstremizma. Europa se mijenja, geopolitički savezi se mijenjaju, Europska Unija se politički polarizira. Priljev migranta i jeftine radne snage s istoka je sve veći. Hoće li Europa skrenuti jako u desno, upravo zbog straha od drugih kultura koje se teško asimiliraju u Europske vrijednosti? Rusija kao strateška velesila ima izuzetnu korist od destabilizacije Europe, upravo na tom etničkom i sociološkom planu te je pitanje vremena kad će europske zemlje sa socijalističkom prošlošću, ponovo potražiti zaklon u ruskom krilu.

Istraživački dio, kada se objedine intervju i anketno istraživanje, govori kako javnost u većini slučajeva dijeli mišljenje sa sugovornicima, osim kada je u pitanju stupanj ekstremizma u društvu u Hrvatskoj, za koji ispitanici tvrde da je umjeren ili vrlo visok, dok sugovornici u intervjuu ne dijele isto mišljenje, pogotovo Sugovornik 3, koji dolazi iz neutralnog spektra, te po vlastitom mišljenju, najbolje opisuje hrvatsko društvo kako je ono anemično, što znači da ne samo da nije ekstremističko nego ne koristi puno blaže alate demokracije u cilju boljih i pravednijih životnih, socioloških i ekonomskih uvjeta. Osnovno pitanje o radikalizaciji hrvatskog društva – je li ono radikalno i ekstremističko - prema rezultatima ankete i mišljenja građana, hrvatsko društvo je ekstremističko i radikalno, dok prema razgovoru s kompetentnim sugovornicima, hrvatsko društvo uopće nije radikalno i ekstremističko, tako da zaključujem kako su ljudi premalo informirani o temi radikalizacije i ekstremizma, pogotovo u rastućem trendu terorističkih i ekstremističkih napada.

Balkanska regija, kojoj Hrvatska pripada jednim dobrim dijelom, htjeli mi to ili ne, sama po sebi je tinjajuće radikalna. Što hoću reći, s obzirom na ne tako davni rat te na konstantno političko potpirivanje vatre uz relativno slabije razvijenu medijsku pismenost naspram zapadne Europe, zapadni Balkan je, po pitanju nacionalnih - radikalnih sukoba kao vulkan koji s vremena na vrijeme eruptira i odnosi sve pred sobom. Zbog toga, smatram da je radikalizacija, uz svoj finalni produkt – terorizam novi i nepredvidivi jezik sukoba, koji u svojoj suštini neće biti tradicionalan sukob kojim se osvaja teritorij, već sukob kultura koji u krajnjoj verziji može dovesti do Europskog građanskog rata s posljedicama koje će izmijeniti Europu kao zajednicu.

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, NEVEN STIPČIĆ (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica ~~završnog~~/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom TERORIZAM I RADIKALIZACIJA KAO NOVI VEŠTE SUKOB (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

NEVEN STIPČIĆ
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, NEVEN STIPČIĆ (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom ~~završnog~~/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom TERORIZAM I RADIKALIZACIJA KAO NOVI VEŠTE SUKOB (upisati naslov) čiji sam autor/ica. POBOLJŠATI IZJAVU

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

NEVEN STIPČIĆ
(vlastoručni potpis)

6. Literatura

- Berišić, T., Banovac Barić, M., 2018. Uloga društvenih medija u audiovizualnoj komunikaciji terorističkih organizacija: IRA i ETA. *Commun. Manag. Rev.* 3, 72–94.
- Bilandžić, M., 2011. Terorizam u teorijama i teorijskim perspektivama. *Druš. Istraživanja-Časopis Za Opća Druš. Pitanja* 20, 837–859.
- Bradarić, B., n.d. Hrvatska desnica: Mala bara s puno krokodila [WWW Document]. URL <https://balkans.aljazeera.net teme/2022/1/31/hrvatska-desnica-mala-bara-puno> (accessed 10.9.23).
- Buljubašić, M., 2022. Nasilni desničarski ekstremizam na Zapadnom Balkanu: Pregled izazova pojedinih zemalja u oblasfi P/CVE. *Radicalisation Aware. Netw. RAN* 2022–08.
- D. Dijanović: Neka sada radikalna ljevica u Zagrebu pokaže što zna [WWW Document], 2021. . *Portal Hrvat. Kult. Vijeća*. URL <https://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/d-dijanovi/36998-d-dijanovic-neka-sada-radikalna-ljevica-u-zagrebu-pokaze-sto-zna.html> (accessed 10.9.23).
- Dukić, S., 2023. Online Radicalisation in the Western Balkans: Trends and Responses, August 2023 [WWW Document]. URL https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/publications/online-radicalisation-western-balkans-trends-and-responses-august-2023_en (accessed 10.9.23).
- Galić, B., 2002. Moć i rod. *Rev. Za Sociol.* 33, 225–238.
- Index.hr, n.d. UZNEMIRUJUĆE Nadzorna kamera snimila trenutak smrtonosne eksplozije u Istanbulu [WWW Document]. URL <https://www.index.hr/clanak.aspx?id=2411556> (accessed 10.9.23).
- Knezović, K., Maksimović, I., 2016. Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete. *Diacovensia Teološki Pril.* 24, 645–666.
- Lalić: “Možemo! nisu ni radikalna ni ekstremna ljevica, Škoro je nepismen i manipulira,” 2023. . *NACIONAL.HR*. URL <https://www.nacional.hr/lalic-mozemo-nisu-ni-radikalna-ni-ekstremna-ljevica-skoro-je-nepismen-i-manipulira/> (accessed 10.9.23).
- Marić, S., 2012. Terorizam kao globalni problem. *Median. Međunar. Znan. Časopis Za Pitanja Medija Novinarstva Masov. Komuniciranja Odnosa Javnostima* 6, 87–102.

- Marinone, L., 2021. Contemporary Violent Left-wing and Anarchist Extremism (VLWAE) in the EU: Analysing Threats and Potential for P/CVE.
- Mladi u Hrvatskoj nisu radikalizirani, ali rizik za to postoji - Večernji.hr [WWW Document], n.d. URL <https://www.vecernji.hr/vijesti/mladi-u-hrvatskoj-nisu-radikalizirani-ali-rizik-za-to-postoji-1439445> (accessed 10.9.23).
- Mušić, S., 2016. Uloga obrazovanja u prevenciji nasilnog ekstremizma i radikalizma. *Chang. Real. Educ.* 1–9.
- NovinarZ, n.d. Radikalizacija mladih [WWW Document]. NovinarZ. URL <https://www.novinarz.online/radikalizacija-mladih.html> (accessed 10.9.23).
- Perešin, A., 2007. Mass media and Terrorism. *Medijska Istraživanja* 13, 5–22.
- Pikić, A., 2011. Metodologija anketnog istraživanja. *Knj. Filoz. Fak. U Zagrebu Raspoloživo Na Httpss3 Amaz. Comacademia Edu Doc. 20anketn Og 20istrazivanja Pdf.*
- Primorac, I., 2007. Suvremeni terorizam kao filozofska tema. *Polemos Časopis Za Interdiscip. Istraživanja Rata Mira* 10, 11–26.
- Radikalna ljevičarka privlači glasače radikalne desnice? – DW – 11.08.2023 [WWW Document], n.d. . dw.com. URL <https://www.dw.com/hr/radikalna-ljevi%C4%8Darka-privla%C4%8Di-glasa%C4%8De-radikalne-desnice/a-66483741> (accessed 10.9.23).
- RAN POL - Scenario planning and police capacities for future prevention and countering of violent extremism, Zagreb 25-26 May 2023 [WWW Document], n.d. URL https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/publications/ran-pol-scenario-planning-and-police-capacities-future-prevention-and-countering-violent-extremism_en (accessed 10.9.23).
- soa.hr, n.d. SOA - Ekstremizam [WWW Document]. URL <https://www.soa.hr/hr/podrucja-rada/ekstremizam/> (accessed 10.9.23).
- terorizam | Hrvatska enciklopedija [WWW Document], n.d. URL <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60997> (accessed 10.10.23).
- Vujić, J., 2016. Radikalna misao: fenomenologija političkog radikalizma. *Alfa.*
- Wattles, I., 2019. Intervju kao istraživačka metoda: Teorijski aspekti. *Civitas* 9, 201–213.

7. Popis slika i tablica

Popis slika:

Slika 3.1 – Četiri moguća scenarija	14
Slika 3.2.1 – Teroristički napadi anarhista i lijevo orijentiranih organizacija od 2006. – 2020. godine	21
Slika 3.3.1 – Stope penetracija interneta za Zapadni Balkan.....	27

Popis grafova:

Graf 1 - Spol.....	44
Graf 2 - Dob	44
Graf 3 - Kakva je povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?	45
Graf 4 – Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?	45
Graf 5 - Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?.....	46
Graf 6 - Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?	46
Graf 7 – Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?	47
Graf 8 – Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?	48
Graf 9 – Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti I moguću radikalizaciju?.....	48

Graf 10 - Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?	49
Graf 11 - Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?.....	49
Graf 12 - Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?	50

Popis tablica:

Tablica 1 - Spol * Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?.....	51
Tablica 2 - Dob * Kakva je danas povezanost rastućeg radikalizma i terorizma te opadanja povjerenja u državne institucije?.....	51
Tablica 3 - Spol * Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?	52
Tablica 4 - Dob * Koliko je hrvatsko društvo ekstremističko?	52
Tablica 5 - Spol * Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?.....	53
Tablica 6 - Dob * Smatrate li da je kriza identiteta kod mladih okidač kojim se oni okreću radikalizmu, s obzirom na teške gospodarske uvjete te dosta lošu politiku zapošljavanja?	53
Tablica 7 - Spol * Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?	54
Tablica 8 - Dob * Koliko je internet u današnje doba pogodno mjesto za radikalizam i terorističke skupine?	54

Tablica 9 - Spol * Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?	55
Tablica 10 - Dob * Koliko korupcija, koja je u samoj srži našeg društva, utječe na stvaranje otpora mladih ljudi prema nepravdi?	56
Tablica 11 - Spol * Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?	56
Tablica 12 - Dob * Kako da se mladi suprotstave radikalizaciji?	57
Tablica 13 - Spol * Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?	58
Tablica 14 - Dob * Možemo li većim sprječavanjem govora mržnje u javnom prostoru kod mladih time suzbiti i moguću radikalizaciju?	58
Tablica 15 - Spol * Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?	59
Tablica 16 - Dob * Smatrate li da je nacionalizam jedan od krivaca podijeljenosti društva te jedan od faktora radikalizacije?	59
Tablica 17 - Spol * Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?.....	60
Tablica 18 - Dob * Smatrate li da je narativ naspram događajima u Drugom svjetskom ratu te Domovinskom ratu, opravdan po pitanju konstantnog potpirivanja vatre od strane medija?	60
Tablica 19 - Spol * Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?	61
Tablica 20 - Dob * Smatrate li da migrantska politika utječe na sve veći animozitet prema migrantima te da je to mogući faktor radikalizacije društva?	62